

**Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics**

**Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice**

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Pro-environmentální chování podnikatelů
z hlediska jejich motivace**

Vypracoval: Petr Hojdánek

Vedoucí práce: PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

Rok vypracování: 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne .....

.....

Petr Hojdánek

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Miloslavovi Lapkovi, CSc. za odborné a metodické vedení, za náměty a připomínky, které jsem využil při zpracování bakalářské práce, a především za vstřícnost a trpělivost.

Dále bych chtěl poděkovat svému bratrovi Tomášovi za velkou podporu během celého průběhu mého studia a také samozřejmě rodině a přátelům za podporu během vypracování této práce.

Abstrakt

Cílem mé bakalářské práce je zjištění pro-environmentálního chování podnikatelů a jejich motivace k tomuto chování. Nalézt vnitřní a vnější faktory, které na ně působí a ovlivňují podnikatele v jejich dalším podnikatelském směřování.

Zjistit jaké typy těchto faktorů existují. A v jakém prostředí vznikají.

V mé bakalářské práci jsem se zaměřil na úzkou skupinu podnikatelů, která působí v jednom odvětví a má srovnatelné podmínky jak v legislativě, tak v možnostech zlepšení pro-environmentálního chování v daném regionu. Při přímém dotazování podnikatelů zjišťuji, jaké je povědomí o konceptu trvalé udržitelnosti rozvoje s co nejmenšími ztrátami na přírodních zdrojích. Zda podnikatelé vnímají zelené směřování společnosti za negativní nebo naopak za přínos.

Za použití škály HEP a NEP jsem zjišťoval, zda se podnikatelé ztotožňují s pro-environmentálními názory či nikoliv. Tato data jsem využil i k ucelenému obrazu současného podnikatelské pohledu na tuto problematiku.

Klíčová slova: Vnitřní a vnější faktory, motivace, podnikatel, HEP, NEP, region, Dunlap, Inglehart, pro-environmental

Abstract

The aim of bachelor thesis focuses on pro-environmental behavior of entrepreneurs and their motivation. The bachelor thesis determines what types of factors exist on the market. There are external and internal factors that affect entrepreneurs in their business way.

The research focuses on a narrow group of entrepreneurs in the same branch where they have comparable conditions.

Information are collected directly from entrepreneurs by questionnaires. The research shows how entrepreneurs know concept of development with the least losses on nature resources and how they perceive a green way of their companies. The main result of the thesis is a distribution of Czech entrepreneurs into two groups, HEP (Human Exceptionalism Paradigm) or NEP (New Ecological Paradigm Scale). The second part of the result deals with present problematic of business. Thanks to results of this research is possible to compare the circumstances that lead to certain behavior.

Key words: pro-environmental, entrepreneurs, Inglehart, HEP, NEP, region, behavior

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr HOJDÁNEK**
Osobní číslo: **E14413**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Řízení a ekonomika podniku**
Název tématu: **Pro-environmentální chování podnikatelů z hlediska jejich motivace**
Zadávající katedra: **Katedra regionálního managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem bakalářské práce bude určit vnitřní a vnější faktory motivace vybraných podnikatelů k pro-environmentálnímu chování pomocí NEP a HEP škály.

Výzkumná otázka: Jaké jsou vnější a vnitřní motivy pro-environmentálního chování vybraných podnikatelů v regionu? Jakou roli v motivaci hrají znalosti konceptu trvalé udržitelnosti? Je pro-environmentální chování více překážkou nebo rozvojem podnikání?

Metodika práce:

Vymezení pojmů, co je to pro-environmentální chování, možnosti jeho měření (Inglehart, Dunlap). Empirická část: triangulace metod - HEP a NEP škála, dotazník, řízené rozhovory s pro-environmentálními podnikateli.

Rámcová osnova:

1. Úvod do problematiky, 2. Cíl práce a metodika, 3. Pojmový aparát práce - teoretická rešeršní část, včetně vlastních metodologických úvah nad používanými klíčovými pojmy, zdůvodnění proč si student vybral právě tyto definice pojmů. 4. Popis problému nebo území, 5. Metody sběru dat, 6. Výsledky, 7. Interpretace a diskuse, 8. Závěry, 9. Použitá literatura, 10. Přílohy.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **40-50 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

1. DISMAN, M., (2000). Jak se vyrábí sociologická znalost. UK Praha, Karolinum.
2. HAJER, M. (1996). Ecological Modernization as Cultural Politics. Scott Lash, Bronislaw Szerzynski, Bryan Wynne (eds.) Risk, Environment, and Modernity. Towards a New Ecology. str. 246-256. Sage. London.
3. INGLEHART, R. (1971). The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies, American Political Science Review.
4. LAPKA, M., VÁVRA, J., CUDLÍNOVÁ, E. (2015). What Are the Challenges of Central Europe? Current challenges of central Europe: society and environment, p. 12-19. Varia, FF UK Praha.
5. REICHEL, J. (2009). Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada.
6. Socioweb: relevantní výzkumy.
7. VEITHOVÁ, M. (2015). Etika a ekonomie v průběhu dějin ekonomického myšlení. Diplomová práce. EF JU v Českých Budějovicích.
8. VYSUŠIL, T. (2005): Sociologická reflexe konfliktu mezi společnostmi a přírodou. Teoretické přístupy a empirická zkoumání. Sociální studia. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2/2005. str. 43 - 70.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Miloslav Lapka, CSc.**

Katedra regionálního managementu

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **14. dubna 2017**

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
E.S.
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 10 370 05
370 05 Česká Budějovice

doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 15. března 2016

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Teoretická část.....	3
	Vymezení pojmů	3
	Environmentální chování.....	3
	Pro-environmentální chování	4
	Pro-environmentální postoje	5
	Čím je ovlivňováno chování lidí k životnímu prostředí?	7
	Vliv podmínek prostředí na environmentální chování	9
	Vliv osobnosti na environmentální chování	10
	Vliv vztahu k přírodě na environmentální chování	11
	Trvale udržitelný rozvoj	12
	Příře konceptu trvalé udržitelnosti.....	14
	Inglehartova teorie post-materialismu	16
	Měření post-materialismu.....	17
	HEP A NEP	18
3.	Analýza pro-environmentálního chování podnikatelů v oboru gastronomie v jihočeském kraji ČR.....	22
	ÚVOD.....	22
	Cíl	22
	Hypotézy.....	23
	Metodika.....	24
	Interpretace výsledků.....	29
	Pilotní šetření HEP-NEP	38
	Závěry.....	40
4.	Závěr.....	41
5.	Bibliografie.....	42

6.	Seznam obrázků	43
7.	Seznam tabulek	43
8.	Seznam grafů.....	44
9.	Příloha	45

1. Úvod

Je environmentalistika vůbec důležitá? Neobešli bychom se bez ní? Je pro ni vůbec místo v současném světě, kdy na prvním místě mnoha lidí, firem i států stojí peníze a moc? Mnoha lidem by se takový svět jistě líbil. Takový svět, kde by neexistovaly limity těžby nerostného bohatství, byla by možnost výstavby v chráněných krajinách a různé chemikálie a látky by se jen s klidem zakopaly pod zem. Ale jak už naštěstí většina současných lidí ví, něco takového není udržitelné a byla by to nejrychlejší cesta, jak z této planety na mnoho let udělat nehostinnou pouštinu. Bohužel není pravdou, že se tyto věci nikde nedějí. Převážně v zemích třetího světa jsou místa, která jsou už natolik znečištěná lidskou činností, že jen pobyt v těchto místech je životu nebezpečný. Nejčastěji se taková místa nacházejí na území Afriky a Indie.

Na vině tomuto konání nejsou jen obyvatelé těchto regionů. Většina obyvatel těchto zemí nedosahuje ani na základní lidské potřeby. Takže se nemůžeme divit, že pro ně není důležité, jak moc jejich činnost poškozuje krajinu a přírodu. Jejich hlavním cílem je uživit a poskytnout základní potřeby sobě a svojí rodině.

O tomto stavu se všeobecně ví. Měla by vyvstat otázka nejen rozvinutých zemích světa, ale také u nás v České republice: „Jak já mohu přispět a svým chováním pomoci přírodě?“ Protože nepomáháme jen přírodě, pomáháme hlavně sobě, aby tato země byla ještě v budoucnu obyvatelná a mohla být předána dalším generacím.

jen na nás, zda se naše chování stane pro-environmentálním nebo ne. Ať už budou příčinou vnitřní motivace nebo vnější. Každý člověk, může alespoň malou částí přispět k tomu, aby za sebou nezanechával takovou ekologickou stopu. Místo jízdy do práce autem pojedete na kole. Bude nakupovat do tašek, které jsou z dobře recyklovatelných materiálů. Místo pálení plastů v kotli bude recyklovat atd.

Má práce Pro-environmentální myšlení podnikatelů a jejich motivace k tomu vychází převážně z poznatků v oboru ekologie, sociologie, psychologie a jistě také nezanedbatelnou částí z ekonomie. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část práce se věnuje vymezení pojmů k tématu environmentu. V následujících kapitolách se práce věnuje konceptu trvalé udržitelnosti, jeho vzniku a charakteristice. Nepostradatelnou částí je také charakteristika environmentálního a pro-environmentálního chování, jaké jsou nejdůležitější faktory, které toto chování formují a jak se toto chování může projevit. V neposlední řadě se seznámíme s teoriemi významných

sociologů v oboru environmentalistiky. Těmito vědci jsou William R. Catton a Riley E. Dunlap, kteří byli jedni z hlavních představitelů nové vlny environmentální sociologie. Jedním z nejdůležitějších činů bylo představení **nového environmentálního paradigmatu** zkráceně NEP (New Ecological Paradigm Scale), které se staví do role, kdy člověk je součástí přírody a příroda je součástí člověka, Zároveň ukazuje, lidské zásahy do přírody mohou mít následný vliv jak na životní prostředí, tak na lidstvo samotné. Toto paradigma mělo nahradit dosud vědecky přijímané **paradigma lidské výlučnosti** (HEP = Human Exceptionalism Paradigm). Paradigma lidské výlučnosti bylo postaveno na tom, že člověk byl považován za nadřazenou bytost a lidská společnost byla chápána jako zcela nezávislá na přírodním prostředí. Dalším důležitým odborníkem, jehož teorií post-materialismu se teoretická část práce bude opírat, je Ronald Inglehart. Tento významný sociolog a politolog ve své teorii hledá rozdíl mezi materialistickou společností a post-materialistickou společností, zkoumá, na jakých základech tyto společnosti stojí a jak by se daly charakterizovat.

Praktická část práce je sociologickým šetřením, které je zaměřeno na úzký segment podnikatelů, kteří podnikají v oboru gastronomie a nacházejí se na území Jihočeského kraje České republiky. Tato skupina nebyla k tomuto výzkumu vybrána náhodou. Nejedná se o prioritní typ podnikání, v kterém dochází k rozsáhlému znečišťování přírody, ale díky četnosti těchto provozů a rozmanitosti podnikajících osob může být tento výzkum brán také jako jakési zrcadlo uvažování současné společnosti.

Hlavním cílem této studie bylo nalézt, jaké jsou vnější a vnitřní motivy vybraných podnikatelů k pro-environmentálnímu chování v jižních Čechách a jak na ně tyto faktory působí. Mezi další cíle práce patří zjištění, zda podnikatelé znají koncept trvalé udržitelnosti, jestli již nějaká pro-environmentální opatření zavedli ve svém provozu a pokud ano, jestli to berou jako výhodu či nevýhodu. Na základě sociologického šetření, dialogu s podnikateli a literatury byly sestaveny hypotézy, které se snaží odpovědět na otázky, které díky této práci vyvstaly. Tyto hypotézy jsou poté za pomoci kvantitativního šetření potvrzeny či vyvráceny. Za pomoci NEP a HEP škály jsem došel k závěrům, jaký vztah mají vybraní podnikatelé k přírodě.

Touto prací bych chtěl přinést co nejkomplexnější a reálný obraz podnikatelů v gastronomii z hlediska jejich pro-environmentálního smýšlení a chování.

2. Teoretická část

Vymezení pojmů

Tato část bakalářské práce se bude zaměřovat na seznámení čtenáře se základními pojmy ve vybraném odvětví a této problematice. Autor seznámí čtenáře s konceptem trvalé udržitelnosti, jak tento koncept vznikl a jaká je jeho charakteristika. Autor popíše typy pro-environmentálního chování a jak je samotné chování ovlivňováno vnějšími a vnitřními faktory. Objasním základní definici zkratk HEP (Human Exceptionalism Paradigm) a NEP (New Ecological Paradigm Scale), jak tato paradigmatata vznikla a čím se projevují. V neposlední řadě nahlédneme na teorii post-materialismu Ronalda Ingleharta.

Environmentální chování

Definici environmentální chování není tak jednoduché vysvětlit, jak by se na první pohled mohlo zdát. Toto téma, o kterém lidé už přemýšlejí od nepaměti, ale nikdy nebylo v centru dění, se v posledních letech dostalo do popředí zájmu sociologického zkoumání, tak i do pozornosti médií a široké veřejnosti. Nejdříve se musíme podívat na samotnou definici environmentální chování, které jedna z definic popisuje jako:

Takové chování, které jakýmkoli způsobem ovlivňuje životní prostředí a přírodu. (Gatersleben, 2012)

Ovšem v případě, že bychom tuto definici chápali v její úplnosti, bylo by potřeba vidět všechnu lidskou činnost na této planetě a vlastně i mimo ni jako environmentální chování. Jakákoliv lidská činnost, práce má efekt na přírodní prostředí kolem nás, vytváření tepla za pomoci spalovacích elektráren, vypalování pralesů a lesů za účelem uvolnění volné zemědělské půdy či pro vytvoření prostoru novým lidským sídlům, přeprava lidí v autobusové dopravě, využití letecké přepravy pro přepravu do turistických destinací, pouhý běh nebo i naše dýchání mají vliv na přírodu a to ve většině případů negativní.

V konečném důsledku skoro všechno lidské konání přírodě škodí. Důležité je ovšem rozpoznat jakou měrou. Environmentální chování je tedy v užším smyslu chápáno spíše jako takové chování, které větší měrou působí na životní prostředí jak negativně, tak pozitivně. Za

pomoci lidské činnosti, lze přírodě také prospívat a pomáhat ji v její regeneraci a napravování chyb předešlých i současných generací. (Schultz a Kaiser, 2012)

Takže není důležité to, že jakékoli naše konání je vlastně z části pro zemi špatné, ale je důležité uvědomit si to, že lze naší snahou a lidskou vynalézavostí vytvořit takový udržitelný rozvoj naší společnosti, které bude naší zemi co nejvíce prospívat, než že ji naše přítomnost bude zatěžovat.

Pro-environmentální chování

Z důvodů nejednoznačnosti definice environmentálního chování bylo potřeba nalézt pojem, který bude vystihovat pouze pozitivní chování člověka k přírodě. Proto vznikl výraz pro-environmentální chování, které můžeme definovat takto:

Pro-environmentální chování je takové chování, které je obecně (či podle poznatků environmentalistiky) v kontextu dané společnosti hodnoceno jako šetrná varianta environmentálního chování či příspěvek ke zdraví životního prostředí. (Krajhanzl, 2010)

Jak už vyplývá z této definice je potřeba brát v potaz to, že na co nyní nahlížíme, jako přírodě prospěšné, může být za pár let bráno jako něco, co ji naopak škodí, takže nynější pohled je také historicky a kulturně ovlivněn.

To můžeme sledovat nyní na příkladu Japonska, kde byly rušeny tepelné elektrárny na uhlí a nahrazovány výkonnějšími a „ekologičtějšími“ atomovými elektrárnami. Avšak po havárii v jaderné elektrárně Fukušima, po které byla většina obyvatel blízkého okolí přestěhována a desítky tisíc čtverečních metrů kvalitní zemědělské půdy byly znehodnoceny se z okolí elektrárny stala tzv. „země nikoho“, se pohled změnil.

V důsledku těchto skutečností se nálada veřejného i odborného mínění na jadernou bezpečnost jak v Japonsku, tak i po celém světě velice změnila. Jaderná energetika v této zemi čelila velkému tlaku a kritice veřejnosti, která nakonec vyústila k ukončení japonského energetického programu v oblasti jádra a přiklonění se raději k nesoběstačnosti v energetických zdrojích.

Pro-environmentální postoje

Pro-environmentální postoje pak označují:

„jedincův zájem o fyzické prostředí jako o něco, co je hodno ochrany, porozumění a zlepšování“ (Gifford 2007, 61)

Podle definice Eagly a Chaiken je postoj

„psychologická tendence vyjádřená hodnocením určité entity s určitou mírou souhlasu či nesouhlasu“. (Eagly a Chaiken 1998: 269),

Základním znakem postojů je tedy jejich charakter, jedná se o hodnocení určité věci, lidí, situace. Postoje jsou podle psychologů zvláště důležité pro rozhodování, protože pomáhají lidem kategorizovat věci na – zjednodušeně řečeno – dobré a špatné. (Aronson a kol. 2013)

Podle tříkomponentového modelu postojů rozlišujeme postoje takto:

- kognitivní
- afektivní
- konativní

Kognitivní složka stojí na jasných informacích a zjištěních o daném objektu. Afektivní, jak již název napovídá, vychází z emocí či hodnot dané osoby. Konativní složka je vytvářena na základě chování jednotlivce. (Aronson a kol. 2013: 166–169)

Kromě tohoto rozdělení můžeme postoje členit ještě na:

- Centrální – velice důležité
- Okrajové – méně důležité
- Explicitní – uvědomělé, pojmenované
- Implicitní – nevědomé, nekontrolované

(Nakonečný 2009: 235)

Různé definice environmentálních postojů se liší podle objektu, na který jsou zaměřené. Tyto postoje se mohou zaměřovat na přírodu, na životní prostředí anebo přímo na ochranu přírody. Environmentální postoje jsou definovány jako

„psychologická tendence vyjádřená hodnocením přírodního prostředí s určitou mírou libosti či nelibosti“ (Milfont a Duckitt 2010: 80)

Vědci také zjišťují, jaké faktory vyvolávají pro-environmentální postoje. Při posuzování je velice důležité, jak faktory jako je pohlaví, původ, národnost, věk, politický názor, náboženství, vzdělání, zda bydlí na vesnici či ve městě i lidská charakteristika a mnoho dalšího, ovlivňuje samostatný postoj. Tyto všechny věci formují člověka v jeho pro-environmentálních postojích a také při pohledu na svět a život.

V pro-environmentálním chování se objevují dva přístupy k této problematice:

- 1. orientace na dopad chování**
- 2. na záměr chování**

1. Orientace na dopad chování

Pokud je naše chování takové, které co nejméně škodí anebo dokonce prospívá přírodě, tak ho můžeme označit jako pro-environmentální chování. Toto úsilí nemusí být motivováno pouze pro-environmentálními záměry, může to být také vyvoláno čistě z důvodu zisku nebo z jiných důvodů, které se ovšem s pro-environmentálními zájmy kříží. (Gatersleben 2012: 132–133)

Na příkladu si můžeme uvést, jak takové pro-environmentální chování s orientací na dopad, může vypadat. Podnikatel v gastronomii poskytuje službu „Takeaway“, svůj produkt balí do vysoce neekologického alobalu, který je ovšem velmi levný. A díky tomu může zákazníkům obal poskytovat zdarma. Z popudu zákazníků změní svoji obchodní politiku a začne jídlo podávat v dobře recyklovatelných papírových obalech. Ovšem nyní za cenu obalu 5 Kč. Z důvodu, že se jedná o recyklovatelný obal, snadno si zvýšení ceny před zákazníky obhájí. V konečném důsledku podnikatel na svém počínu vydělá, získá konkurenční výhodu, a ještě pomůže přírodě. Pro lepší představu je níže vytvořena tabulka.

OBAL	Náklad	Prodejní cena	Počet zákazníků	Zisk
Alobal	0,5 Kč/ks	0 Kč/ks	100	-50 Kč
Papírový box	2,8 Kč/ks	5 Kč/ks	100	220 Kč

Tabulka 1 Vlastní zdroj

2. Na záměr chování

V opačném případě, kdy jsou naše zájmy čistě motivovány naší touhou pomoci životnému prostředí, můžeme toto chování označit za **pro-environmentální jednání** (Krajhanzl 2015: 119). Jako příklad u pro-environmentálního jednání můžeme uvést zeleného aktivistu například z organizace *Greenpeace*, který pouze díky svému kognitivnímu postoji zorganizuje petici na záchranu deštných pralesů, aby aktuální situaci změnil a tímto krokem přírodě pomohl.

Pokud bychom chtěli příklad z podnikatelského pohledu, mohl by vypadat asi takto. Námi vybraný podnikatel chce svojí činností pouze pomoci přírodě a nehodlá svým počinem nic získat. Můžeme si toto vysvětlit na příkladu farmáře, který se jen čistě ze svého přesvědčení rozhodne místo klasického pěstování zemědělských rostlin, pro pěstování rostlin v bio kvalitě a bez chemikálií.

Čím je ovlivňováno chování lidí k životnímu prostředí?

Každý z nás má nějaké motivy, proč se chovat tak či onak. Na naše chování působí celá řada vlivů a faktorů. Tyto faktory nás více či méně formují a utvářejí. Základní rozdělení těchto faktorů je na **faktory vnější** a **faktory vnitřní**.

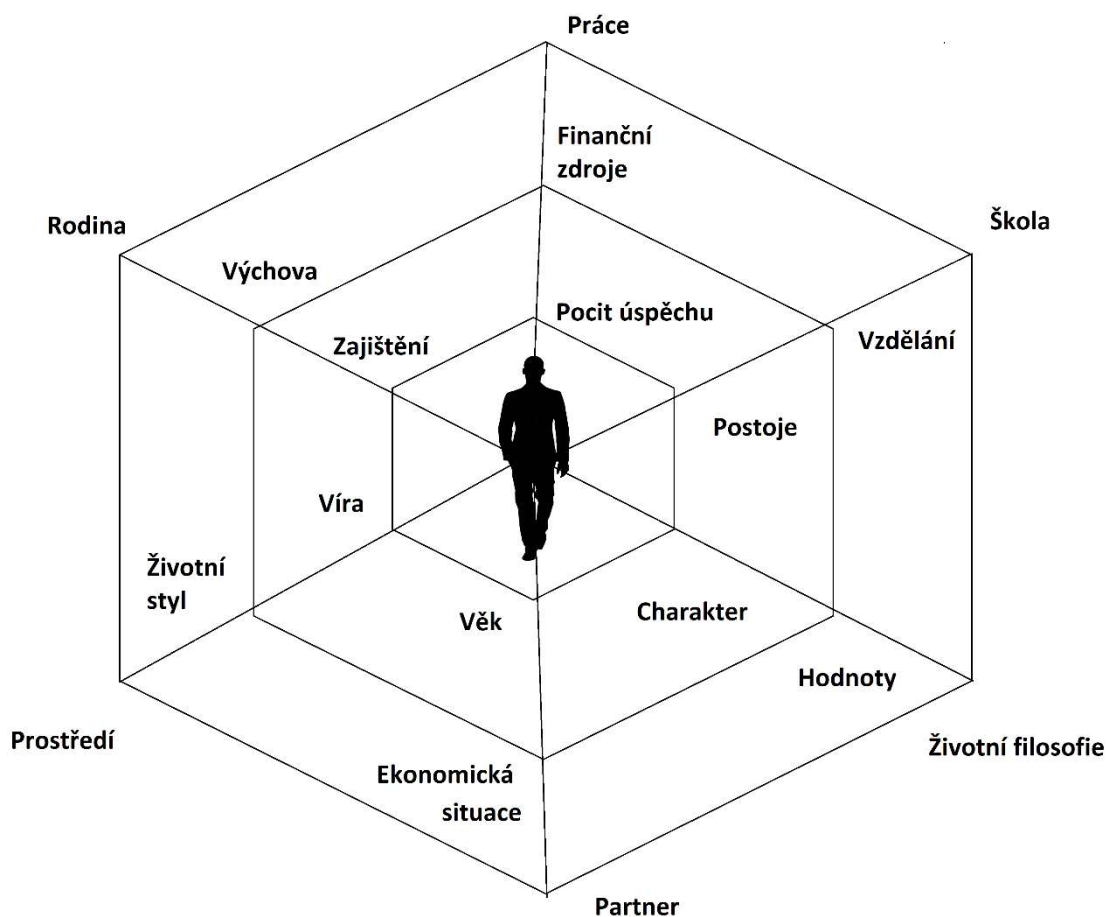
Faktory vnější působí na osobu z prostředí, ve kterém se nachází a také na vnější podněty jako jsou například módní trendy, politický systém, společenské nálady atd.

Faktory vnitřní působí na člověka z vnitřku, přímo z jeho nitra. Člověk, který je postaven před volbu, zda myslet pro-environmentálně či ne, musí spoléhat jen na svůj úsudek, na svoji osobnost, která by mu měla ukázat správnou cestu. Každý člověk je takovým hodnotícím robotem. Podle svých zkušeností a informací získaných za svého života rozhoduje mezi „dobrým a špatným“. Rozhoduje, zda je daná činnost důležitá či nikoliv. A také zda má cenu se namáhat nebo ne.

Pokud bychom chtěli zhodnotit, zda jsou důležitější vnitřní nebo vnější faktory pro rozhodnutí člověka, aby začal pro-environmentálně jednat nebo se aspoň pro-environmentálně chovat, neexistuje správná odpověď.

V tomto případě je to tak, jak praví jedno staré moudro: „Sto lidí, sto chutí“. Někdo věří a chová se takto bez jakéhokoliv důvodu nebo vnějšího příkazu.. A někdo potřebuje postrčit a být přímo veden jasným směrem, aby se začal pro-environmentálně chovat.

Kdybychom zahrnuli všechny faktory působící a ovlivňující chování člověka k životnímu prostředí, vypadalo by to jako velická pavoučí síť, kde jsou některá vlákna silnější než jiná a některá jsou dokonce i přerušená. Tuto síť by tvořily jak vnější, tak vnitřní faktory. Různě by se propojovaly podle toho, jak spolu vzájemně souvisí. Je jasné, že tato síť by se měnila podle aktuálního stavu člověka a vlivů, které na něho právě v této době působí. (Krajhanzl, 2010): 246–247)

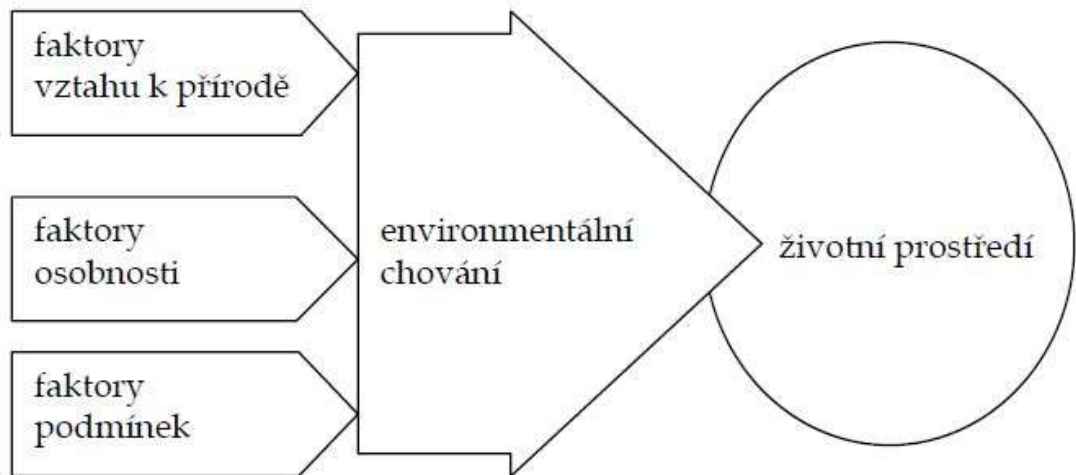

Obrázek 1 Vlastní zdroj

Tyto faktory dělíme do třech oblastí ovlivňující pro-environmentální chování jedince, níže je uvedené stručné vymezení těchto tří základních oblastí (viz obrázek 2.)

1. **Faktory vycházející z podmínek prostředí.**
2. **Faktory osobnosti jedince.**
3. **Faktory osobního vztahu jedince k přírodě.**

Obrázek 2: Čím je ovlivňování environmentální chování

Zdroj: Krajhanzl 2010

Tyto tři faktory působící na pro-environmentální chování si dále vysvětlíme níže. Objasníme, jak vypadají a jak působí. -

Vliv podmínek prostředí na environmentální chování

Prostředí, v jakém se daná osoba nachází, má veliký dopad na jeho další chování. Prostředí řadíme mezi vnější faktory. Tento faktor velmi ovlivňuje náš postoj a chování k životnímu prostředí. Podle odborníků se faktory prostředí dělí na:

- Ekonomické
- Právní
- Sociální
- Environmentální
- Kulturní

(Bell, 2001)

Můžeme zde uvést pár příkladů, jak tyto faktory podmínek prostředí mohou vypadat.

Příkladem ekonomického faktoru může být cena low-costových výrobků proti cenám dražších BIO potravin. Právními faktory jsou různé druhy certifikací ekologických produktů, právní normy zacházení s odpadem, ekologické likvidace starých automobilů a další. Velice důležité je také jak se k dané problematice staví média a většinová společnost, přední představitelé daných regionů a států, a také momentální nálada ve společnosti, tradice a neméně důležitým faktorem může být i víra. (Vysušil; 2005); (Činčera; 2013)

Tyto faktory se vzájemně mísí a vytvářejí nové synergie. Různě mezi sebou reagují a z této směsi faktorů vycházejí pro-environmentální postoje. Pokud by například bylo striktně zákonem uloženo, že obchody mohou prodávat pouze kuřata, která byla chována ekologickou cestou za co nejmenšího možného ohrožení životního prostředí, v tomto případě by skokově cena kuřat vyskočila o několik set procent. Toto zdražení by mělo za důsledek společenské zneklidnění, které by za pomoci anti-environmentálního lobby mohlo v lidech vyvolat odpor proti ekologicky vyráběným produktům. Tento příklad je myšlen pouze fiktivně. Vliv prostředí na rozhodování lidí může mít i jinou podobu.

Přímo v tuzemsku máme krásný případ vnějšího faktoru, který měl velký dopad na pro-environmentální směr společnosti. Za pomoci státu a ekologických organizací byla rozšířena ekologická osvěta spojená s tříděním odpadu. Po celé České republice bylo rozmístěno velké množství barevných kontejnerů na tříděný odpad. Když lidé měli blízko svého obydlí možnost bez nějakých problémů třídít odpad, tak také třídít začali. Podle statistik patří Česká republika na první pozici ve třídění odpadu ze všech členských států evropské unie. Toto umístění je velmi dobré a je vidět, že společnost bere třídění odpadu pomalu za samozřejmé. A proto je, při snaze udržet a zlepšit tento směr pro-environmentální chování občanů, zapotřebí vynakládat finance na jeho podporu a na projekty, které mají cenu a dlouhou udržitelnost.

Vliv osobnosti na environmentální chování

Každý člověk má nějaké osobnostní rysy, které ho utvářejí. Mohou jimi být schopnosti, charakter, postoje, hodnoty, temperament a životní styl. Při rozboru těchto lidských vlastností si můžeme všimnout souvislosti s chováním člověka a s jeho environmentálním chováním a názory. Všechny tyto výše zmíněné faktory, které na člověka působí z jeho nitra, můžeme

nazvat vnitřní faktory. Vnitřní faktory velice často ovlivňují environmentální chování zcela nevědomě. (Nakonečný 2009)

Ačkoliv je vztah k přírodě také jen další vnitřní faktor, který na osobnost působí, je potřeba tyto dva typy rozlišovat z důvodu, že v oblasti výzkumu

jsou oba typy faktorů vědecky studovány poměrně autonomně. Proto si faktory vztahu osobnosti k přírodě rozebereme v dalším bodu práce.

Krajhanzl vysvětluje důvody rozdělení takto:

"Faktory osobnosti ovlivňující environmentální chování jsou vlivy charakterových vlastností, motivačních charakteristik (postoje a hodnoty), schopností a duševních nálad jedince na jeho chování k životnímu prostředí. S ohledem na autonomii tématu vztahu k přírodě ve vědeckém výzkumu i environmentální praxi je také v tomto konceptu mezi oběma oblastmi faktorů rozlišováno, a to s vědomím, že v rámci osobnosti člověka jsou obě oblasti faktorů úzce propojeny." (Krajhanzl, 2010): 250)

Nakreslit čáru mezi přírodou a člověkem a oddělit je, je teoreticky jednoduché. Realizace je ovšem jiná, protože vztah člověka s přírodou k sobě neodlučitelně patří. A toto naše spojení vytváří právě naše osobnost.

Vliv vztahu k přírodě na environmentální chování

Vztah k přírodě není jen další z dlouhé řady vnitřních faktorů. Zelení myslitelé a vědci zabývající se touto problematikou věří, že tento faktor je jeden z nejdůležitějších při vzdělávání a uvádění pro-environmentální výchovy do praxe. Vztah k přírodě ovlivňují jevy v našem povědomí, které se dějí při námi uskutečňovaných událostech v přírodě. Když například cítíme dobrý pocit z dlouhé procházky v přírodě. Pocit smutku, když uvidíme pařez po velkém a starém stromu, který musel ustoupit před lidskou urbanizací. Pocit štěstí, když se nám z malého semínka podaří vypěstovat silnou rostlinu a přináší své plody anebo pocit vzteku, když vidíme, jak někdo úmyslně vytváří černou skládku v našem oblíbeném lese. Ve všech těchto činnostech je skrytá naše přirozenost lovců a zemědělců. Hluboko v sobě cítíme, že by příroda měla být s námi v co největší rovnováze.

Vztah k přírodě prokazatelně ovlivňuje environmentální chování. Ale není pravidlem, že pokud má člověk přírodu rád, že se k přírodě i dobře chová. Jak už bylo řečeno výše na

chování člověka má vliv mnoho faktorů podmínek osobnosti. Dobrý vztah k přírodě může být tedy správným startovacím bodem nikoliv hlavním důvodem.

Trvale udržitelný rozvoj

Koncept udržitelného rozvoje nebo trvalé udržitelnosti je vnímán jako velmi obsáhlé a důležité téma, jehož problematikou se zabývají politici, ekonomové, ekologové a další odborníci již několik desítek let. Trvale udržitelný rozvoj nevidí jen na „tady a teď“ nýbrž spíše na „tady a dál...“. Vždy je však velmi podstatná rovnováha mezi ekonomikou, přírodním prostředím, kulturou a lidmi.

První a nejznámější definicí konceptu trvale udržitelného rozvoje se objevila ve studii „*Naše společná budoucnost*“ publikované v roce 1987, která byla vypracována pro Organizaci spojených národů. Tato definice zní:

„Takový rozvoj, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací naplňovat potřeby své.“ (Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1991)

Dle platných českých zákonů definice zní:

„takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“ (§ 6 zákona o životním prostředí č. 17/1992)

Jednou z prvních definic udržitelného rozvoje či heslem může být i připisovaný citát Antoina de Saint-Exupéry:

„Nedědíme Zemi po našich předcích, nýbrž si ji vypůjčujeme od našich dětí.“

Myšlenku konceptu trvalé udržitelnosti a výčtu hrozeb, které by lidstvu hrozily při jeho nezvládnutí, poprvé popsali ve své knize, která sloužila i jako informační report vypracovaný pro Římský klub vydaný v roce 1972 (D..Meadows et al.: „The Limits to Growth“). V českém znění je tato kniha označena jako Meze růstu.

Meze růstu poukázaly na velký rozdíl mezi hospodářským růstem a nedostatečně efektivní ochranou životního prostředí, přírody a přírodních zdrojů. Na základě světového modelu, který vycházel z vývoje hospodářství, stavu prostředí a přírodních zdrojů za poslední

století, dospěli autoři k jednoznačnému závěru. Ve stávajícím hospodářském růstu nelze nebo by se spíše nemělo pokračovat, jinak by mohl mít katastrofální důsledky. Tento růst dle vydané zprávy má exponenciální charakter s mírou růstu 5 % ročně a růst HDP je provázen paralelním růstem zátěže prostředí a čerpání obnovitelných i neobnovitelných zdrojů. Podle autorů by mělo během 21. století dojít k brutálnímu populačnímu pádu v důsledku znečištění, vyčerpání úrodnosti obdělávatelných půd a nedostupnosti energetických zdrojů, především fosilních paliv. (Meadows, Randers, & Meadows, 1972)

Po publikování této zprávy se dostal koncept trvalé udržitelnosti do popředí politických debat se snahou najít řešení toho problému, na které již moc času nezbyvá.

V roce 1987 byla dokončena čtyřletá práce komise pro životní prostředí a rozvoj spadající pod OSN s názvem „*Naše společná budoucnost*“. Tato práce, která byla vypracována pod vedením Gro Harlem Brundtlandové, je důležitým bodem ve vývoji ochrany životního prostředí. Pokud vezmeme v potaz to, že ekonomickým růstem vyspělých zemí (tzv. bohatého severu) jsme se dostali na takovou míru enormního využívání přírodních zdrojů a následnému znečišťování přírody, někdy i k zničení celých ekosystémů, vystává pro lidstvo zásadní otázka, co se stane, až podobného růstu hospodářského rozvoje budou dosahovat nyní chudé země. Je jasné, že není možné účelně bránit chudým populacím v dosažení stejných životních standardů, kterých my obyvatelé vyspělých zemí běžně dosahujeme. V tom případě zbývá na lidstvu najít cesty, jak těmto současně chudým státům pomoci při jejich rozvoji, jak co nejvíce regulovat ekologickou stopu, která za sebou tento vývoj zanechá.

V této zprávě byla také definována výše zmíněná definice udržitelného rozvoje. Pojmeme potřeby je myšleno, aby byly zajištěny potřeby nejchudších obyvatel planety. Pokud by to bylo myšleno v globálním měřítku, dala by se tato definice chybně dezinterpretovat také tak, že se vlastně nic neděje z důvodu, že bohaté státy by se mohly s ekologickými problémy za pomoci zdrojů a technologií vyrovnat. Příkladem může být zvyšování hladin oceánů, se kterým se bohaté přímořské státy mohou relativně vyrovnat, ale v případě některých afrických zemí třetího světa by mohlo vést k exodu nebývalých rozměrů. V důsledku je tedy slovem potřeby myšleno dostatečné množství pitné vody, jídla, odpovídající přístřeší, vzdělávací služby a alespoň základní úroveň lékařských služeb. (Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1991)

Pilíře konceptu trvalé udržitelnosti

Koncept trvalé udržitelnosti stojí na třech základních pilířích, které můžeme také někdy označit jako hlavní základy udržitelného rozvoje. Tyto pilíře jsou

- Ekonomický pilíř
- Environmentální pilíř
- Sociální pilíř

Ekonomický pilíř

Ekonomický pilíř sestává ze všech hospodářských aktivit v dané společnosti, interakcí mezi nimi a mezi životním prostředím a společností. Jeho správné uchopení je jedním z největších problémů a výzev udržitelného rozvoje. Český ekolog Ivan Rynda chápe ekonomický pilíř jako:

„Rovina ekonomická zahrnuje jednak pobídkové nástroje pro ty ekonomické subjekty, které se nechtějí přizpůsobit imperativu udržitelnosti dobrovolně, ale také parametry, plně tržně kompatibilní mechanismy, které náhle umožňují zcela funkčnímu trhu se všemi jeho výhodami životní prostředí chránit a nikoli je ohrožovat nebo poškozovat. Tyto nástroje tedy plní nejméně tři základní funkce: jednak přispívají k ochraně životního prostředí, přírody a krajiny na straně výrobce i spotřebitele, dále vytvářejí finanční zdroje k jejich další sekundární sanaci a ochraně a konečně vyváženě podporují inovační cyklus směrem ke zlepšení nejen environmentální šetrnosti, ale i ke zlepšení užitné hodnoty výrobku.“ (Rynda, 2000)

Environmentální pilíř

Environmentální pilíř zobrazuje, že v omezeném systému není možný neomezený růst. Proto je velice důležité, aby si lidstvo uvědomilo hodnotu ekosystému, v jakém se nachází a snažilo se o jeho ochranu. Náš ekosystém je velmi důležitý i pro naše samotné přežití. V případě, že se bude z ekosystému ztrácet jeho biodiverzita, bude čím dál tím více zranitelnější. A může hrozit i celé jeho zhroucení. Protože v diverzitě je síla organismů se adaptovat na nové podmínky. Environmentální pilíř zasahuje jak do roviny sociální, tak ekonomické. Právě počáteční snahy o ochranu životního prostředí vedly k dnešní podobě udržitelného rozvoje, která zdůrazňuje jak rovinu sociální, tak ekonomickou.

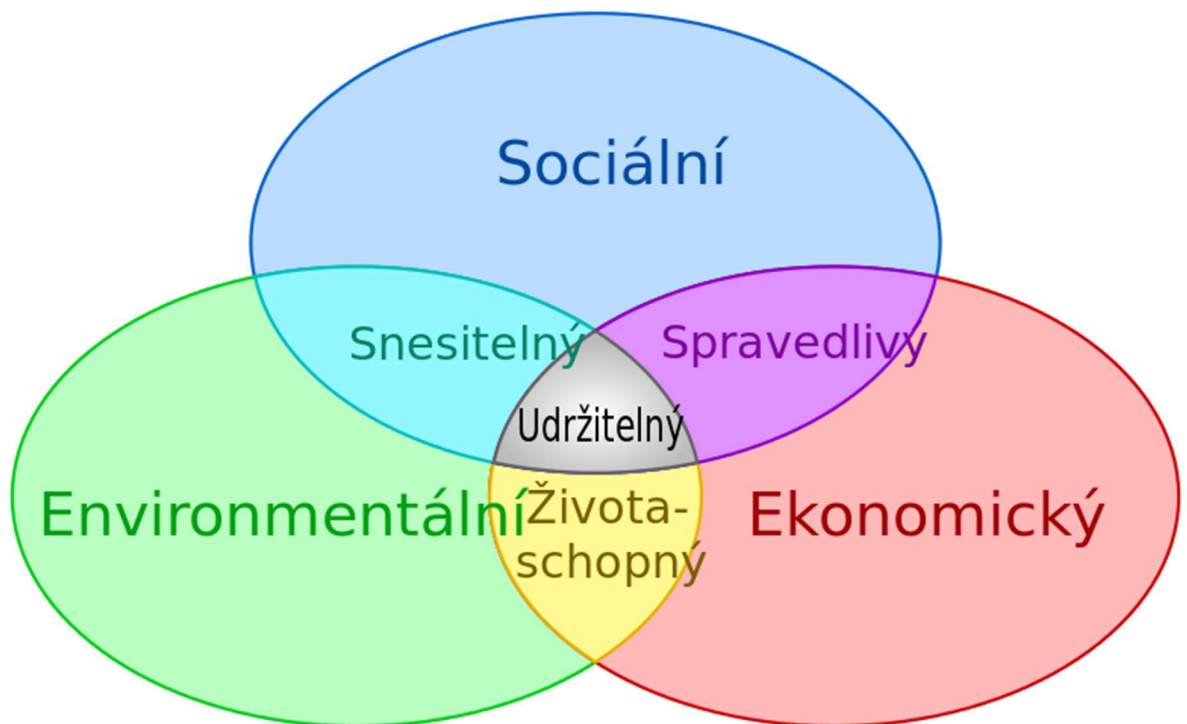

Sociální pilíř

Tento pilíř poukazuje na problémy, které vznikají díky sociální nerovnosti mezi společenskými skupinami i jednotlivci. Nejenže důsledky těchto problémů jsou v lidské společnosti nerovnoměrně distribuovány, sociální nerovnost hraje důležitou roli i v produkci environmentálních problémů. Stává se tedy zdrojem a hlavním producentem globálního oteplování, devastace přírodních zdrojů a nadměrné spotřeby nebo i rapidně rostoucí populace na zemi. Sociální nerovnosti determinují náš pohled na současné environmentální problémy, především pohled na přírodu samotnou, neboť nerovnost určuje naše sociální zkušenosti a ty zase určují naše znalosti.

Hlavním cílem tohoto pilíře je především odstraňování chudoby a to jak v rámci lokálních měřítek (v rámci regionů a mezi nimi), tak v globálních podmínkách (mezi jednotlivými zeměmi a geopolitickými celky). Sociální smír a nízká míra chudoby je velmi důležitým faktorem, který většinou přímo souvisí, jak moc jsou v daných zemích uskutečňovány pro-environmentální kroky. (Rynda, 2000)

Obrázek 3: Pilíře udržitelného růstu

Zdroj: wikipedia

Inglehartova teorie post-materialismu

Ronald Inglehart, je americký významný sociolog a politolog. Ve svých výzkumech se zaměřuje především na zkoumání hodnot, a co stojí za jejich preferováním před ostatními. Především se zaměřuje na technologické a ekonomické změny ve společnosti a jak tyto změny společnost mění. Byl vedoucím v projektu Výzkum světových hodnot (World Values Survey), který se zabýval právě hodnotami a jejími preferencí ve vztahu společenských změn. (Etika v podnikání a hodnoty trhu, 2016)

Ve společnosti, která je postavena na materialistických hodnotách, má slabou ekonomiku, nemá stabilní politický systém či není zajištěna existenční jistota obyvatel (základní potřeby jako jídlo, ubytování, bezpečí). Tak v takovémto typu společnosti bude upřednostňováno uspokojení těchto základních potřeb před ochranou biotopu chráněného brouka či žáby na místě, kde má být vybudována nová továrna na chemii, která má obyvatelům přinést práci a tím pádem uspokojení základních potřeb dle Maslowa. (Vysušil; 2005);

Dobrym příkladem může být otevření čínského trhu investorům, kdy rostly továrny zahraničních firem v Číně jako „*houby po dešti*“ a nad ekologickými regulacemi se v lepším případě přivíraly oči.

Překonáním nebo lépe řečeno uspokojením materialistických potřeb se dostává společnost o stupeň výše a její hodnotové priority se transformují, již nestačí jen pocit bezpečí, jistoty a uspokojení základních lidských potřeb, jejich priority najednou spíše směřují k životní spokojenosti, naplnění života a estetických nebo intelektuálních potřeb.

Tuto změnu chápání hodnot společnosti Inglehart označil jako post-materialismus. Pozoroval ho především ve společnosti rozvinutých západních zemích po druhé světové válce, kde proběhla velká sociálně-ekonomicko-politická proměna. Poprvé je tato teorie zmiňována v článku *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post Industrial Societies* v roce 1971 (Inglehart 1971)

V post-materialistické teorii se Inglehart inspiroval teorií hierarchie základních potřeb Abrahama H. Maslowa (viz obrázek níže) a uvažoval, jak velký vliv má obrovský hospodářský růst po 2. světové válce spolu s růstem materiálního i fyzického bezpečí a zastavením pravidelných velkých válečných konfliktů na chápání hodnot poválečných generací, které postupně kladou menší důraz na materiální zajištění a fyzické bezpečí, a více se zaměřují na nemateriální aspekty jako kvalitu života, sounáležitost, estetiku a intelektuální rozvoj.

Obrázek 4 Maslow's hierarchy of needs

Zdroj: wikipedia

Měření post-materialismu

Inglehart sestavil čtyř položkovou baterii k měření post-materialismu v roce 1971 (Inglehart 1971), později provedl modifikaci a rozšířil ji o dalších osm položek. Vznikly tak tři baterie po čtyřech položkách. Respondent vždy vybírá dvě položky z každé baterie. Ke změně došlo, aby se zamezilo odchylkám reality, vyvolané například ekonomickými výkyvy.

Baterie otázek vypadá takto:

Hodně se dnes hovoří o tom, k jakým cílům by naše země měla směřovat v nejbližších deseti letech. Na tomto lístku jsou uvedeny některé z cílů, jimž by různí lidé dali přednost. Kdybyste si musel(a) vybrat, kterou ze snah na tomto lístku byste označil(a) za nejdůležitější? A který z cílů by byl druhý nejdůležitější?

- a) Dosáhnout vysoké úrovně ekonomického růstu
- b) Zajistit spolehlivou obranu naší země
- c) Zajistit, aby lidé mohli více mluvit do řízení věcí v práci a ve svém bydlišti
- d) Pokusit se zkrášlit naše město a venkov

Kdybyste si měl(a) vybrat, kterou ze snah na tomto lístku považujete za nejdůležitější?
A která by byla druhá nejdůležitější?

- e) Udržet v zemi pořádek
- f) Dát lidem větší možnost podílet se na důležitých vládních rozhodnutích
- g) Bojovat proti růstu cen
- h) Chránit svobodu projevu

Zde je jiný seznam. Podle vašeho mínění, co je z něj nejdůležitější? A co je druhé nejdůležitější?

- i) Stabilní ekonomika
- j) Vývoj ke společnosti, kde k sobě budou mít lidé blíže
- k) Vývoj ke společnosti, v níž myšlenky znamenají více než peníze
- l) Boj proti zločinnosti

Původní baterie byly položky e) až h). Když respondent vybral položku f) a h) byl označen post-materialistou, pokud vybral e) a g) byl materialistou. V případě jiné kombinace než jedné z těchto dvou byl respondent označen jako smíšený typ.

V rozšířené pozdější 12-ti položkové baterii jsou za pro post-materialistické indukující položky brány (c, f, h, j, k). K vyhodnocení odpovědí respondenta slouží počet vybraných post-materialistických položek.

Při výběru nulové post-materialistické položky je takový respondent označen za slabého post-materialistu. V případě, že respondent zvolil tři a více post-materialistických položek je označen jako silný post-materialista. Toto rozdělení na dvě skupiny slouží k vytvoření tzv. „indexu post-materialismu“, který vzniká jako rozdíl mezi procentuálním podílem silných a slabých post-materialistů. (Inglehart 1971)

HEP A NEP

Z důvodu čím dál větší urbanizace lidských sídel se člověk oddaloval od přírody. V kontextu změn a objevů ve světě začal ekonomický a průmyslový vývoj exponenciálně růst. Tento růst byl z velké části podmíněn využíváním přírodních zdrojů. Vědci si v této době uvědomili, že lidská činnost má zásadní vliv na další vývoj životního prostředí, a že tento negativní vliv na životní prostředí není v této podobě udržitelný. Zapravdu tomuto zjištění daly

později ekologické katastrofy vytvořené člověkem, jako byla havárie Černobylu či ztroskotání tankeru Exxon Valdez.

Tyto a další faktory vedly k tomu, že se zrodila tzv. environmentální sociologie. Tato událost se odehrála koncem 70. let a na vzniku se podíleli tito američtí sociologové William R. Catton a Riley E. Dunlap. Nová vědní disciplína byla definována jako „*vztah mezi prostředím a společností*“. Oba vědci zformovali tzv. **Nové environmentální paradigma** (NEP = New Ecological Paradigm Scale), toto paradigma mělo nahradit dosud vědecky přijímané **Paradigma lidské výlučnosti** (HEP = Human Exceptionalism Paradigm). (Vysušil 2005)

Catton s Dunlapem považují za příčinu vzniku **paradigmatu lidské výlučnosti** tzv. dominantní západní světonázor (*DWW, Dominant Western Worldview*), který měl základy v křesťanských kulturních kořenech západní civilizace. V tomto případě Catton s Dunlapem vidí posloupnost vývoje pohledu na environmentální problematiku takto *DWW*→*HEP*→*NEP* (Dunlap 2002).

Dunlap s Van Lierem postavili paradigma lidské výlučnosti na těchto bodech:

1. Země má k dispozici neomezené přírodní zdroje. Lidé mají právo je používat neomezeně podle svých potřeb.
2. Vyspělá technologie může zabránit nedostatku zdrojů a úpadku kvality životního prostředí
3. Ekonomický růst představuje nejlepší měřítko lidského úspěchu v zužitkování přírodních zdrojů

Díky uvědomění si problému spojených s přírodou bylo potřeba hledat nové paradigma. Protože **paradigma lidské výlučnosti** bylo postaveno na tom, že člověk byl považován na nadřazenou bytost a lidská společnost byla chápána jako zcela nezávislá na přírodním prostředí. V důsledku přírodních hrozeb a katastrof bylo zřejmé, že nejde dále na tuto skutečnost takto nahlížet. Bylo potřeba si přiznat, že člověk je součástí přírody a jeho chování k přírodě má vážné následky a může jimi být ohrožena i samotná existence lidstva. (Vysušil 2005)

Z toho důvodu bylo potřeba představit takové paradigma, které nebude postaveno jen na tom, že člověk je pánem přírody a může díky své jedinečnosti téměř cokoli.

Za pomoci tohoto zjištění už byl jen malý krok k vytvoření **nového environmentálního paradigmatu**. Myšlenkou tohoto paradigmatu je, že člověk je součástí přírody a příroda je součástí člověka. Také, že lidské zásahy do přírody mohou mít následný vliv na sociální skupinu. Autoři spíše jen glosovali reálnou skutečnost, která panovala kolem nich. Chtěli, aby byly za pomoci sociologického zkoumání zjištěny důvody, proč se člověk chová k přírodě tak, jak se chová. (Vysušil 2005)

K pochopení této problematiky nám může být také nápomocné to, z jakých představ Dunlap s Van Lierem vycházeli při vytváření nového environmentálního paradigmatu.

Vycházeli z představ, že:

1. Lidstvo může svojí činností narušit přírodní rovnováhu.
2. Existují limity růstu.
3. Omezení lidského práva vládnout nad zbytkem přírody.

Stejně jako u Inglehartovi teze má NEP škála empirický instrument, který vyvinul Riley E. Dunlap spolu s Kentem D. Van Lierem (Dunlapa Van Liere 1978)

Využitím tohoto instrumentu, který má podobu dvanácti položkové baterie, se snaží zjistit vztah člověka k přírodě

NEP – dvanácti položková baterie (cit. dle Soukup 2001):

1. Rovnováha v přírodě je velice delikátní a snadno může být rozvrácena.
2. Když lidé zasahují do přírody, vždy produkují katastrofální důsledky.
3. Lidé musejí žít v souladu s přírodou, pokud chtějí přežít.
4. Každý člověk poškozuje životní prostředí.
5. Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.
6. Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.
7. Existují meze růstu, které naše průmyslová společnost nemůže překročit.
8. Pro existenci zdravé ekonomiky budeme muset vyvinout ekonomiku, v níž je průmyslový růst kontrolován (tzv. stabilní ekonomika).
9. Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.
10. Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám
11. Rostliny a živočichové žijí primárně pro to, aby byli užíváni lidmi.
12. Lidé se nemusejí přizpůsobovat přírodě, protože ji mohou předělat k obrazu svému.

Pro vyhodnocení této baterie se používá **Likertova** škála, která představuje 5 možných odpovědí ze, kterých si samotný respondent vybírá podle svého nejlepšího vědomí.

Jsou to:

1. „rozhodně souhlasím“;
2. „spíše souhlasím“;
3. „nevím“;
4. „spíše nesouhlasím“;
5. „rozhodně nesouhlasím“.

(Likert, 1932)

Později sami autoři vytvořili ještě 15 ti položkovou baterii. Kterou autor použil pro zjištění environmetálního přístupu podnikatelů:

NEP – 15

1. Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.
2. Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.
3. Když lidé zasahují do přírody, často produkují katastrofální důsledky.
4. Lidská vynalézavost zajistí, že neuděláme Zemi neobyvatelnou.
5. Lidé silně zneužívají přírodu.
6. Země má dost přírodních zdrojů, jde jen o to, se je naučit využívat.
7. Rostliny a živočichové mají stejné právo na existenci jako lidé.
8. Rovnováha v přírodě je dodatečně silná na to, aby si poradila s dopady současných industriálních států.
9. Navzdory svým zvláštním schopnostem jsou lidi stále podrobeni přírodním zákonům.
10. Takzvaná „ekologická krize“, které lidé čelí, je silně zveličována.
11. Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.
12. Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.
13. Rovnováha v přírodě je velice křehká a snadno může být rozvrácena.
14. Lidé se nakonec naučí o fungování přírody dostatečně na to, aby ji mohli kontrolovat.
15. Jestliže věci budou pokračovat, tak jako v současnosti, zažijeme brzy velkou ekologickou katastrofu.

3. Analýza pro-environmentálního chování podnikatelů v oboru gastronomie v jihočeském kraji ČR

ÚVOD

„Žádná láska není tak opravdová, jako láska k jídlu.“ Tento citát nás přivádí k lidem, kteří nám tuto životní radost přinášejí ve svých podnicích a tito lidé jsou také ti, o kterých bude pojednávat tento výzkum. Ve svém výzkumu jsem se zaměřil na podnikatele v oboru gastronomie, kteří působí v Jihočeském kraji České republiky. Dotazoval jsem se jak malých podnikatelů, kteří své zákazníky oslovují ze svých stánků, přes různé typy kaváren a čajoven až k velkým restaurátérům, kteří vlastní velkokapacitní zařízení. Tato studie probíhala převážně ve městě České Budějovice a blízkém okolí, ale také na území Českého Krumlova, Chlumu u Třeboně, Doudleb, Hluboké na Vltavou a Plavu.

Lidé podnikající v gastronomii jsou povětšinou velmi zajímaví, mají zajímavé příběhy o tom, proč a jak začali podnikat. Ve většině příběhů, co jsem si mohl poslechnout, bylo vyprávěno o velké snaze postavit se na vlastní nohy, být vlastním pánem a o tom, že se člověk nesmí bát rizika. Druhým dechem, ale většina dotazovaných dodávala, že legislativa je velmi přísná a v mnoho případech i zbytečně složitá. Kvalitní personál je skoro nemožné zajistit a současná cenová situace trhu těmto problémům také moc nepomáhá.

Tato případová studie je postavena jak na sběru tvrdých dat (kvantitativní metodou) formou pilotního dotazníku u různorodého spektra podnikatelů v gastronomii, jehož cílem je zjistit odpovědi na autorem stanovené hypotézy, tak také na doplňkovém dotazníku strukturovaném jako baterie otázek zjišťující, jak respondent environmentálně smýšlí. S vybranými podnikateli autor vedl i řízené rozhovory, kde zjišťoval další informace a jestli podnikatelé ve svých provozech využívají některé metody ochrany přírody a pokud ano, tak případně jaké.

Cíl

Hlavním cílem této studie je nalézt jaké jsou vnější a vnitřní motivy vybraných podnikatelů k pro-environmentálnímu chování v jižních Čechách a jak na ně tyto faktory působí. Mezi další cíle práce patří zjištění, zda podnikatelé znají koncept trvalé udržitelnosti,

jestli již nějaká pro-environmentální opatření zavedli ve svém provozu a pokud ano, zda to považují za výhodu či nevýhodu.

K dosažení zjištění těchto cílů si autor zvolil tyto dílčí cíle případové studie:

- Z dostupných zdrojů popsat a definovat podnikatele v gastronomii. Vymežit základní informace o HEP a NEP škále. Dále objasnit, jak tuto škálu za pomoci Likertova škálování vyhodnotit.
- Na základě vlastních znalostí, literatury, rozhovory s vedoucím práce a s podnikateli stanovit hypotézy.
- Sestavit dotazník, za jehož pomoci bude možné potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.
- Dotazníky distribuovat mezi vybrané podnikatele za pomoci řízených schůzek, emailem, či telefonicky.
- Sumarizovat jejich odpovědi a zhodnotit získaná data.
- Pomocí dat vytvořit grafy, následně je popsat a vysvětlit.

Hypotézy

Na základě východisek z literatury, dialogu s podnikateli a subjektivního pozorování byly stanoveny hypotézy. Tyto hypotézy za pomoci dotazníkového šetření potvrdím či vyvrátím.

Stanovené hypotézy

H1: Pro-environmentální chování se více vyskytuje u mladých podnikatelů.

H2: Čím větší dosažené vzdělání tím více člověk myslí pro-environmentálně.

H3: Podnikatelé nemají představu, co znamená koncept trvalé udržitelnosti.

H4: Podnikatele vedou k zavádění ekologický postupů spíše vnější faktory.

H5: Pro-environmentální chování je spíše výhodou než nevýhodou v podnikání.

H6: Rozhodující pro nákup surovin je cena.

H7: Prodej lokálních a bio potravin je podnikateli chápán jako konkurenční výhoda.

Metodika

Metodika sestavení otázek

Dotazníkové šetření probíhalo na území Jihočeského kraje. Jako respondenti byli vybráni provozovatelé restaurací, kaváren a stánků s občerstvením. Bližší informace k této skupině podnikatelů a kraji, v kterém se tento průzkum uskutečnil, jsou uvedeny níže.

Podnikatel

Podnikatelem je podle občanského zákoníku fyzická nebo právnická osoba, která samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak **soustavně za účelem dosažení zisku**.

Jednoduše řečeno je podnikání jakákoliv aktivita, která je námi pravidelně opakována a jsme k ní oprávněni, za cílem zisku tedy vydělání peněz.

Podnikání můžeme provádět jako fyzická osoba na základě živnostenského listu či koncesní listiny. Oprávnění podnikat na základě těchto dokumentů nám vzniká po zapsání našeho obchodního jména do živnostenského rejstříku.

Podnikáním právnické osoby rozumíme činnost obchodní společnosti. K jejímu ustanovení musí zakládající osoby sepsat společenskou smlouvu, která určuje základní rysy společnosti (typ společnosti, členy, základní kapitál a další ustanovení). Oprávnění k podnikání právnické osoby nastává jejím zápisem do obchodního rejstříku.

Hostinská činnost

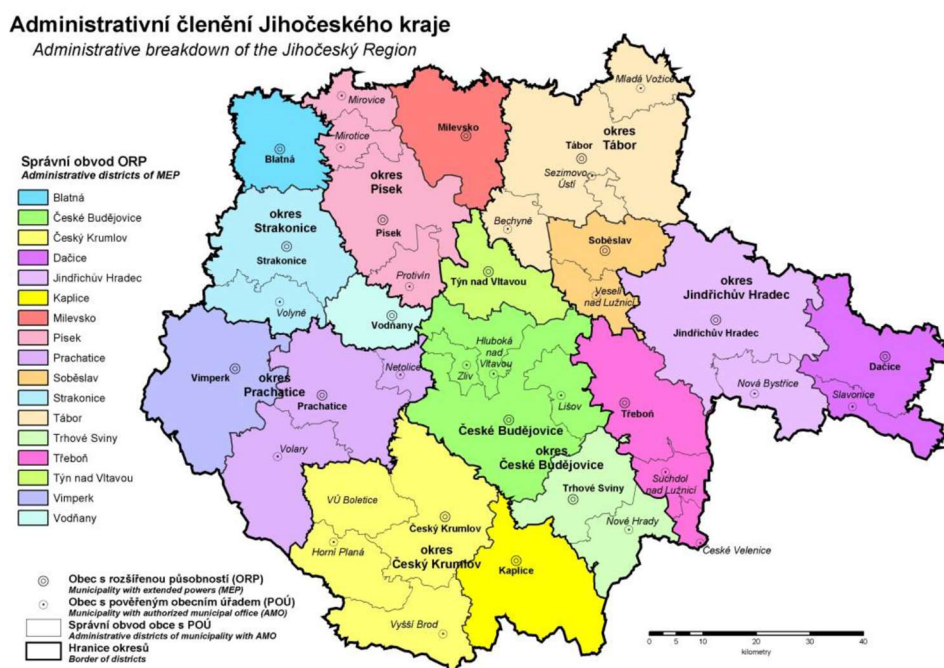
Při této činnosti zprostředkovává podnikatel přípravu a prodej pokrmů, obsluhu a servis zákazníkům při dostatečných hygienických a potravinářských podmínkách.

Tato podnikatelská činnost je přesnou ukázkou toho, kde se podnikání prolíná s ekologií. Při těchto činnostech je spotřebováváno obrovské množství vody, energie a vypouštěno zpět do odpadů velké množství chemikálií z čistících prostředků. Je však na samotných podnikatelích, jak moc přírodu budou znečišťovat. Protože v současné době mají mnoho možností, jak zaimplementovat do svých provozů méně ekologicky náročné stroje, nebo nakupovat chemikálie s menší zátěží po přírodu.

Jihočeský kraj

Jihočeský kraj je jedním ze 14 správních jednotek České republiky. Jižní Čechy se skládají z 7 okresů – Prachatice, Český Krumlov, Tábor, Písek, Strakonice, České Budějovice a Jindřichův Hradec.

Jihočeský kraj má nejnižší hustotu zalidnění na kilometr čtvereční a nejméně urbanizované území v celé ČR. Kraj se vyznačuje rozsáhlým rybníkářstvím, kvalitním zemědělstvím a také je tento kraj místem velkého zájmu turistů jak českých, tak i zahraničních.

Obrázek 5: Jihočeský kraj zdroj: ČSÚ

Počet obyvatel	639 532
Průměrná hrubá mzda	26 514Kč
Podíl nezaměstnaných	3,28 %
Rozloha	10 057 km ²
Hosté v ubyt. zařízeních	1 573 606

Tabulka 2: Údaje o Jihočeském kraji dle ČSÚ

Dotazníkové šetření

Rozdělení do třech částí:

1. Část první byl vlastní dotazník, který je profilován na získání základních informací o respondentovi a také na zjištění jeho názoru na pro-environmentální problematiku v oboru gastronomie
2. Část druhá – bylo položeno 15 položkové baterie otázek za pomoci metody HEP a NEP. Tato škála otázek vede ke zjištění, jaké jsou reálné environmentální postoje jednotlivých podnikatelů.
3. Část třetí byl řízený rozhovor s podnikatelem, kdy autor pokládal doplňující otázky a zjišťoval, zda již není ve vybraných provozech zavedeno jedno či více ekologických řešení. Tento rozhovor byl veden jen s určitou částí respondentů z důvodu větší časové náročnosti na respondenty.

Šetření probíhalo za pomoci osobních schůzek, telefonicky a emailem. Nejvíce se osvědčila forma osobního setkání. Toto šetření probíhalo od ledna do března 2018. Celkem se ho zúčastnilo 32 respondentů. Dotazovaní měli vždy možnost jen jedné nejvíce upřednostňované odpovědi. Všechny otázky byly povinné kromě jedné doplňující. Podmínkou výběru respondenta bylo pouze vlastnění gastro provozu nacházejícího v jižních Čechách. Všichni respondenti byli seznámeni, k jakému účelu budou jejich odpovědi vyhodnoceny a byla jim slíbena anonymita. Dotazníky jsou uvedeny v **příloze 1 a 2**.

Struktura dotazníku číslo 1.

Otázky v dotazníku si můžeme rozdělit na dvě části:

1. část: sociálně-ekonomický charakter respondenta:

pohlaví, věk, dosažené vzdělání, typ provozu, počet zaměstnanců

Díky těmto odpovědím si autor mohl rozdělit respondenty do určitých kategorií, které mezi sebou bude v další části práce porovnávat.

2. část: znalost konceptu trvalé udržitelnosti, současné pro-environmentální jednání respondenta a zájem o environmentální problematiku.

Metodika vyhodnocení sebraných dat

Po sesbírání tištěné podoby dotazníků, byly následně tištěné dotazníky zpracovány a převedeny do matice v programu MS Excel.

Následné vyhledávání a filtrování dat bylo docíleno použitím kontingenční tabulky, která je jednou ze součástí tohoto softwaru. Také všechny grafy byly sestaveny pomocí softwaru MS Excel pomocí kontingenční tabulky.

Z důvodu, aby se dotazníkové šetření co nejlépe blížilo podnikatelské realitě v ČR v poměru rozdělení mezi ženami podnikatelkami a muži podnikateli, snažil se autor při výběru respondentů brát v potaz data uveřejněná na stránkách ministerstva průmyslu a obchodu.

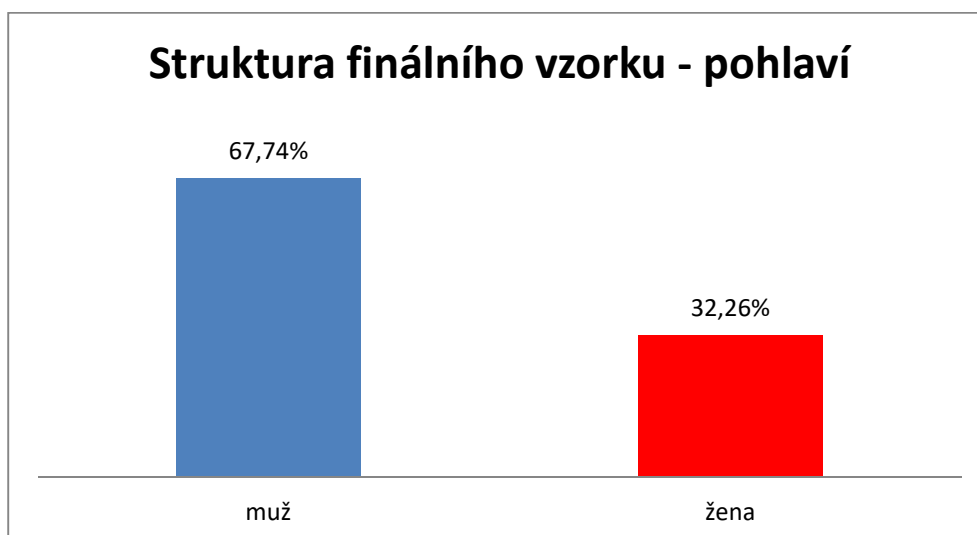
Autor zjistil, že dle zdrojů uvedených výše je **průměrný poměr mezi muži a ženami v podnikání:**

Muži: 66%

Ženy: 34%

Takže v poměrně malém vzorku, na který byl dotazník zaměřen se poměr žen/mužů blížil k zjištěným datům ze stránek ministerstva průmyslu a obchodu za přispění autora výběru respondentů. Jak i v ostatních oborech podnikání i v pohostinství převládají podnikající muži před ženami.

Graf 1: Struktura finálního vzorku podle pohlaví

Dle dat uveřejněných na stránkách ministerstva průmyslu a obchodu z **celkového počtu podnikatelů podniká ve věku:**

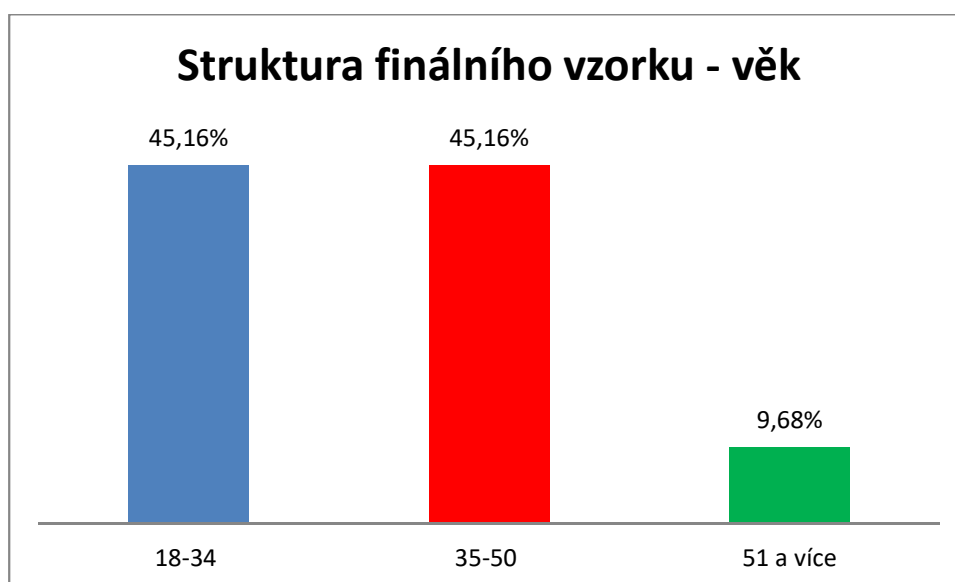
18-34 let: cca 20% podnikatelů

35-50 let: cca 40% podnikatelů

51 a více let: cca 40% podnikatelů

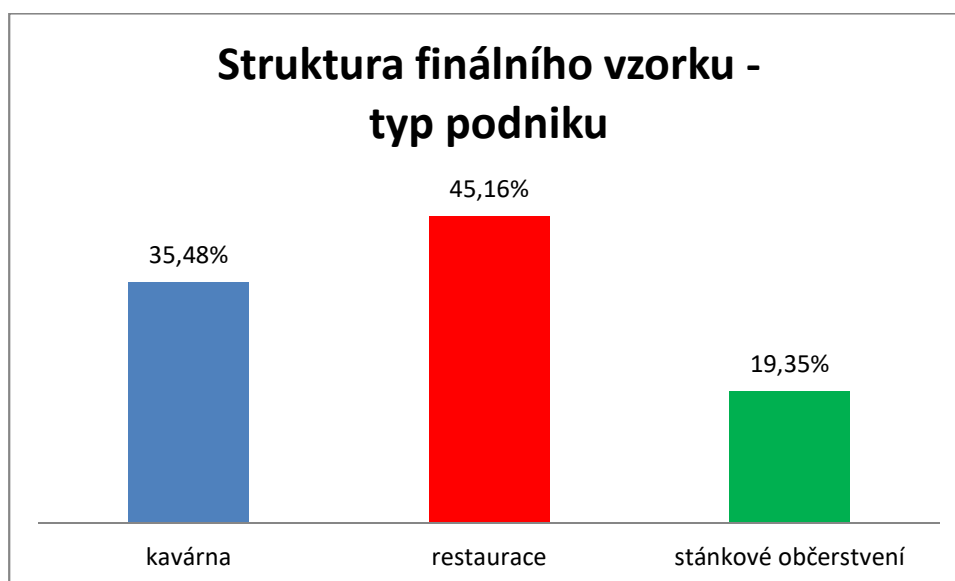
Struktura vybraných podnikatelů v dotazníku dle věku se liší od reálného stavu z důvodu, že autor oslovoval z větší části známé ze svého okolí, kteří podnikají v gastronomii.

Graf 2: Struktura finálního vzorku věk

Převažujícím typem gastro podniku, v kterém bylo dotazníkové šetření provedeno, byla restaurace, na druhém místě kavárna a na posledním stánkové občerstvení.

Graf 3: Struktura finálního vzorku dle podniku

Komplexní metodika pro řešení jednotlivých hypotéz není dána. Každá verifikace a falzifikace je prováděna jednotlivě u každé hypotézy. Jakou metodou je hypotéza potvrzena či vyvrácena je součástí výsledků hypotéz.

Interpretace výsledků

Hypotéza H1: Pro-environmentální chování se více vyskytuje u mladých podnikatelů.

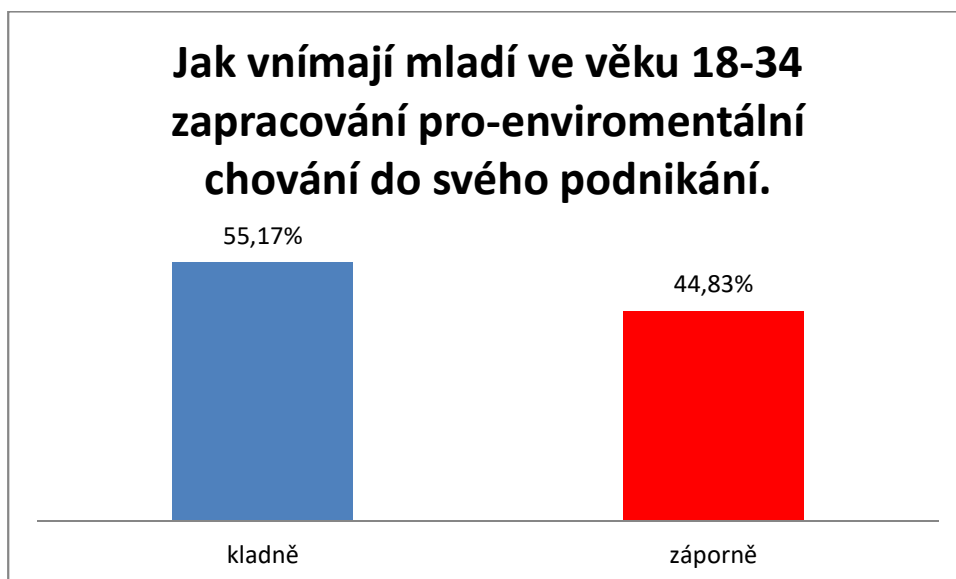
Metoda pro prokázání H1

Hypotéza H1 bude potvrzena, jestliže na otázku č.6: *Snažíte se zapracovat environmentální chování do svého podnikání?* odpoví respondenti ve věku 18-34 let kladně (Odpověď: ano, spíše ano) ve větší procentuální míře než ostatní starší respondenti na stejnou otázku.

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H1:

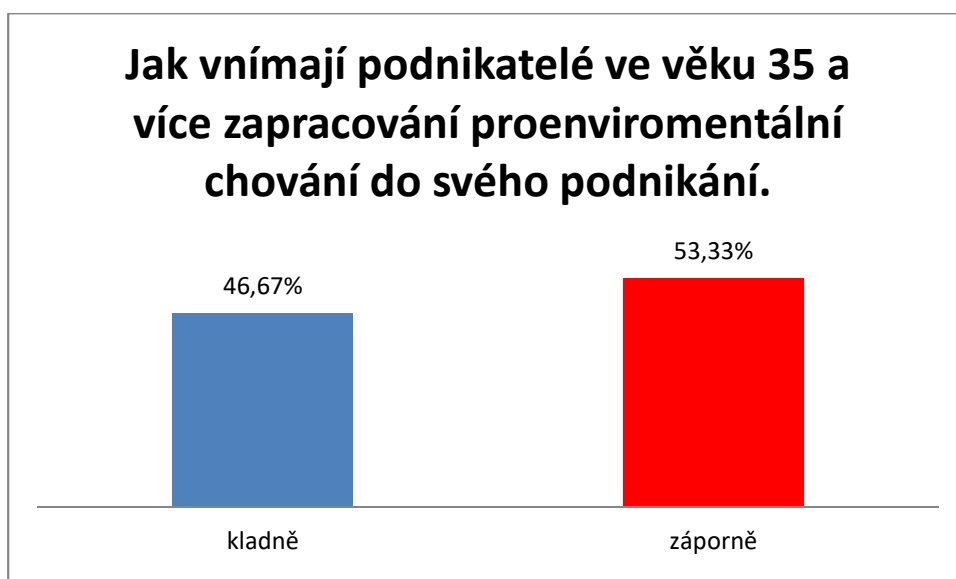
Následující grafy zobrazují odpovědi dvou skupin respondentů na otázku č.6 : *Snažíte se zapracovat environmentální chování do svého podnikání?* Respondenti měli na výběr ze čtyř možných odpovědí: (*ano, spíše ano, spíše ne, ne*). Pro účely ověření hypotézy autor sjednotil odpovědi na kladné a záporné.

Graf 4: Pohled mladých podnikatelů na pro-environmentální chování

Na grafu si můžeme povšimnout, že lidé ve věku 18-34 let se snaží do svých podniků zapracovat určité prvky pro-environmentálního chování. Při rozhovorech s touto skupinou podnikatelů se autor dozvěděl, že nejčastěji se jedná o úsporná opatření, která šetří nejčastěji životní prostředí, ale také finanční zdroje podnikatelů. Jde o různé druhy úsporných zářivek, úspor energie za pomoci investic do nových technologií atd. Jedním z kurióznějších příkladů úspory je, když respondent popisoval tazateli, že v zimních měsících využívá teplo z kuchyně jako určitý typ vytápění.

Graf 5: Pohled starších podnikatelů na pro-environmentální chování

Z grafu vyplývá, že starší lidé nemají takový zájem jako mladí investovat do svých podniků, aby zlepšili svoje pro-environmentální chování. Z důvodu těchto zjištění **hypotéza H1 byla potvrzena.**

Určitou zajímavostí, může být rozdílný pohled na investice v podniku, pokud je prostor v držení podnikatele či je podnikateli jen pronajímán. Jen malý počet dotázaných by ochotně začal aktivně investovat do prostor, které nemá ve vlastnictví. A pokud ano, většinou za touto skutečností stojí nadstandardní a pevné vztahy s majitelem objektu.

Hypotéza H2: Čím větší je dosažené vzdělání, tím více člověk myslí pro-environmentálně.

Metoda pro prokázání H2

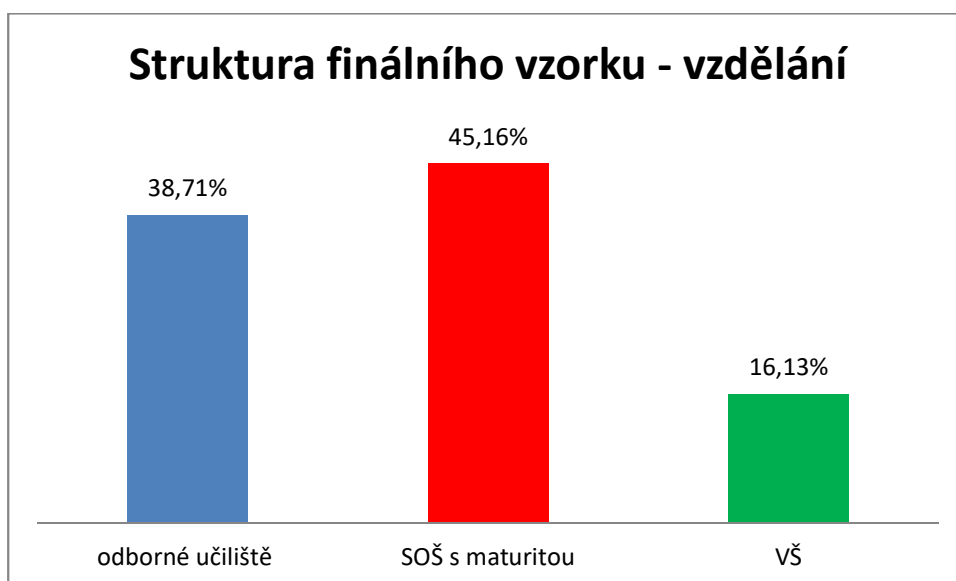
Hypotéza H2 bude potvrzena, jestliže na otázku č.6: *Snažíte se zapracovat environmentální chování do svého podnikání?* odpoví respondenti, kteří mají vyšší vzdělání (Odpověď: ano, spíše ano) ve větší procentuální míře než ostatní respondenti na stejnou otázku.

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H2:

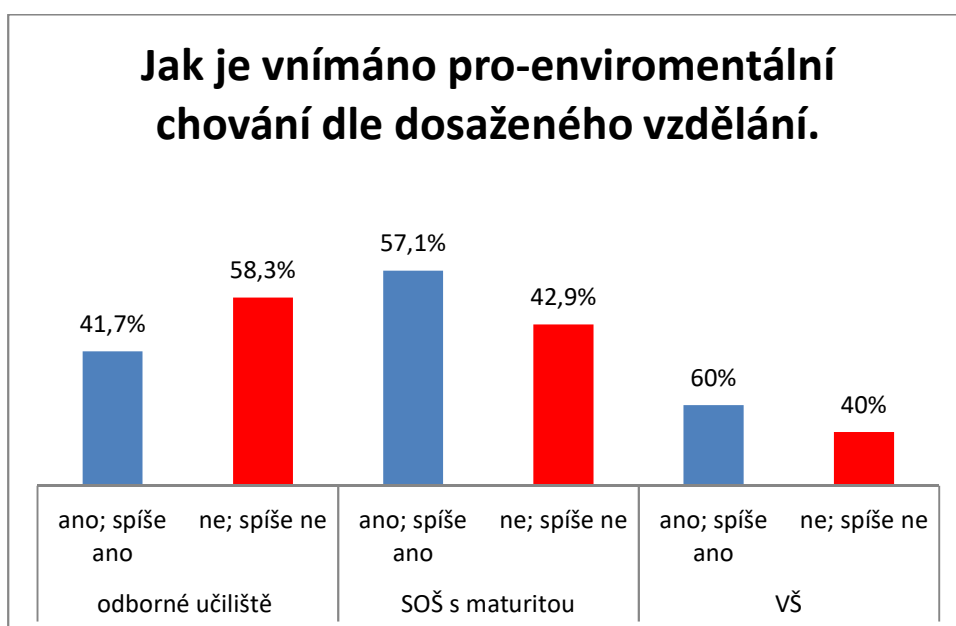
Následující grafy zobrazují odpovědi skupiny respondentů dle jejich vzdělání na otázku č.6: *Snažíte se zapracovat environmentální chování do svého podnikání?* Respondenti měli na výběr ze čtyř možných odpovědí: (*ano, spíše ano, spíše ne, ne*). Pro účely ověření hypotézy autor sjednotil odpovědi na kladné a záporné.

Ve vybraném vzorku respondentů bylo 39 % podnikatelů s výučním listem, 45 % s maturitou a 16 % s vysokoškolským titulem. Jako nejčastěji uváděným typem vystudovaného odborného učiliště jsou gastronomické obory jako kuchař či číšník. Podobný stav převládá i u podnikatelů, kteří vlastní maturitní vysvědčení. V případě podnikatelů s vysokoškolským titulem se jedná o mix různých oborů bez značné převahy jednoho z nich.

Graf 6: Struktura finálního vzorku vzdělání

Graf 7: Postoj dle dosaženého vzdělání

Nejvíce pro-environmentálně hodnotili své podnikání vysokoškolsky vzdělání respondenti s lehkým předstihem před podnikateli ze středních škol a na posledním místě skončili respondenti vzdělání na odborném učilišti.

Z grafu je patrné, že s vyšším vzděláním se zvětšuje informovanost lidí o současné environmentální situaci a z toho vyplývá, že vzdělanější člověk má větší potřebu pro-environmentálně myslet. **Hypotéza H2 byla potvrzena.**

Hypotéza H3: Podnikatelé nemají představu, co znamená koncept trvalé udržitelnosti.

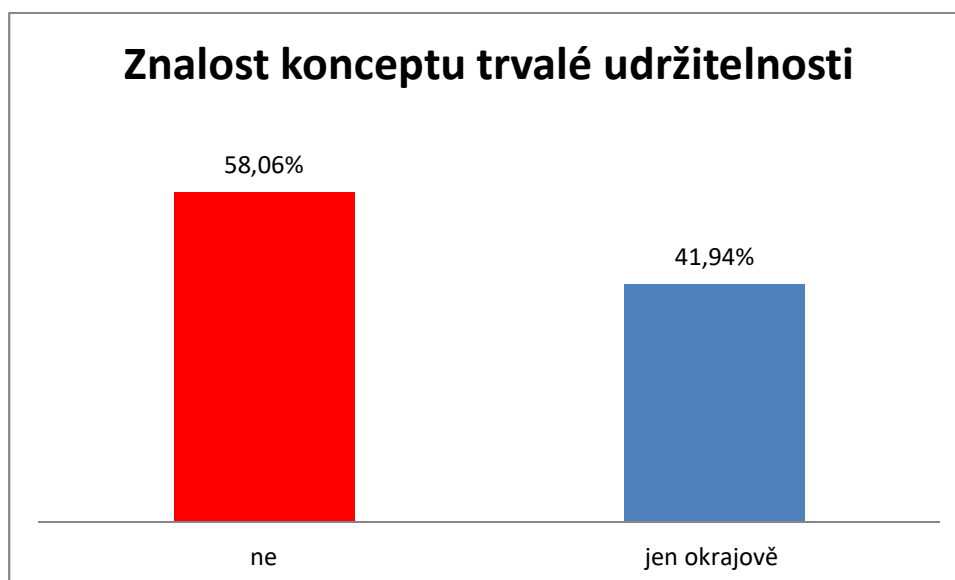
Metoda pro prokázání H3

Hypotéza H3 bude potvrzena, jestliže na otázku č.8 *Víte, co znamená koncept trvalé udržitelnosti?* respondenti odpoví záporně (Odpověď: ne) ve větší míře než v 50 % procentech odpovědí.

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H3:

Následující graf zobrazuje odpovědi respondentů na otázku č.8 *Víte, co znamená koncept trvalé udržitelnosti?* Respondenti měli na výběr ze třech možných odpovědí: (*ano, jen okrajově, ne*).

Graf 8: Znalost konceptu trvalé udržitelnosti

Největší podíl odpovědí získala varianta *ne* s 58 %, že koncept trvalé udržitelnosti znají *jen okrajově* odpovědělo 42 % dotázaných. Žádný z respondentů neměl dostatečnou důvěru ve své znalosti, a proto odpověď *ano* nebyla vybrána ani jednou. Při rozhovorech s respondenty, bylo zjištěno, že podnikatelé mají opravdu jen mlhavou představu o tom, co koncept trvalé udržitelnosti je. Proto **hypotéza H3 byla potvrzena.**

Hypotéza H4: Podnikatele vedou k zavádění ekologický postupů spíše vnější faktory.

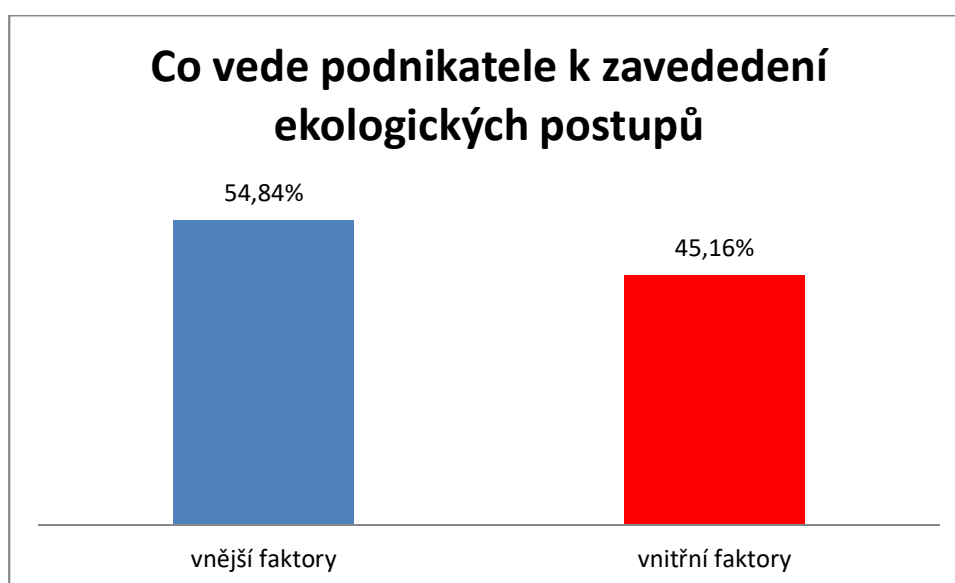
Metoda pro prokázání H4

Hypotéza H4 bude potvrzena, jestliže na otázku č.7 *Co by Vás nejvíce vedlo k přírodě šetrnému opatření ve vašem podnikání?* respondenti odpoví položkami vnějších faktorů (*Odpověď: legislativa/ dotace na ekologické řešení; společenská nálada*) ve větší než 50 % míře než na položky vnitřních faktorů (*Odpověď: vnitřní přesvědčení; úspora*).

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H4:

Následující graf zobrazuje odpovědi respondentů na otázku č.7 *Co by Vás nejvíce vedlo k přírodě šetrnému opatření ve vašem podnikání?* Respondenti měli na výběr ze čtyř možných odpovědí: *legislativa/ dotace na ekologické řešení; společenská nálada; vnitřní přesvědčení; úspora*.

Graf 9: Jaké faktory vedou podnikatele k zavedení ekologických postupů

Jako důležitější vybrali respondenti, položky vnějších faktorů jako je *legislativa/ dotace na ekologické řešení a společenská nálada*. S tím, že *legislativa/dotace na ekologické řešení* byla pro největší část respondentů právě tím důležitým, co by je vedlo k zavedení ekologických opatření ve svých provozech. Při následném procházení dotazníků během rozhovorů se autor tázal, zda je k vybrání této odpovědi vedla spíše možnost dotací nebo jen to, že by to bylo legislativně nastaveno jako povinné. Respondenti se celkem shodli v tom, že pokud by byla možnost nějaké dotace na ekologické řešení rádi by ji využili, ale že administrativa s tím

spojená by byla jistě složitá a pokud by řešení nebylo dáno zákonem, mnoho z respondentů by se o získání dotace ani nepokoušelo. **Hypotéza H4 byla potvrzena.**

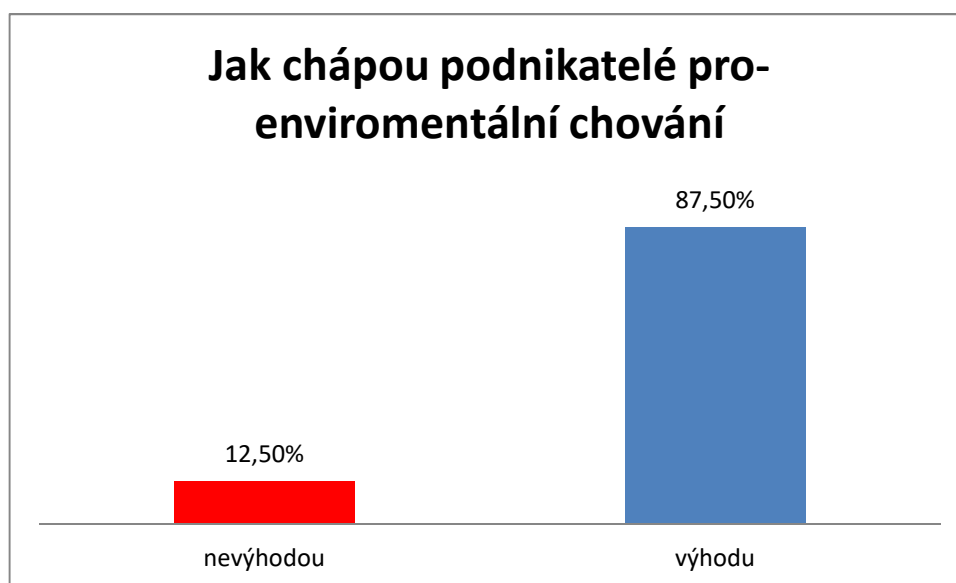
Hypotéza H5: Pro-environmentální chování je spíše výhodou než nevýhodou v podnikání.

Metoda pro prokázání H5

Hypotéza H5 bude potvrzena, jestliže na otázku č.6.1. (*V případě, že jste na otázku odpověděli ano či spíše ano vnímáte Vaše jednání jako: výhodu; nevýhodu*), která je doplňující otázkou k otázce č.6 *Snažíte se zapracovat environmentální chování do svého podnikání?* Odpoví více než 50 % respondentů, že pro-environmentální chování, je spíše výhodou (Odpověď: výhodu).

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H5:

Následující graf zobrazuje odpovědi respondentů na otázku č.6.1. Tuto otázku mohli vyplňovat pouze takoví respondenti, kteří na předešlou otázku č.6 odpověděli kladně. Dotazovaní si mohli zvolit ze dvou odpovědí, zda je pro-environmentální chování *výhodou* či *nevýhodou*.

Na grafu můžeme vidět, že respondenti, kteří ve svém provozu již zavedli ekologická opatření, jsou s těmito opatření spokojeni a chápou své jednání jako výhodu, která jim může pomoci k udržení svých zákazníků a také k získání nových. Mezi opatření, která jsou takto chápána, jsou nejčastěji samotnými podnikateli považovány prodej bio výrobků, výrobků regionálního původu nebo příprava jídel a nápojů do recyklovatelných obalů.

Neméně důležitou je také příprava smažených produktů, kdy podnikatelé vyměnili levnější palmový olej za kvalitnější typy, u kterých nedochází při výrobě ke kácení deštných pralesů. Respondenti, kteří uvedli, že svoje jednání považují za nevýhodu uvádějí, že toto jednání pro ně znamená vyšší náklady bez jakékoliv přidané hodnoty. **Hypotéza H5 je tedy potvrzena.**

Hypotéza H6: Rozhodující pro nákup surovin je cena.

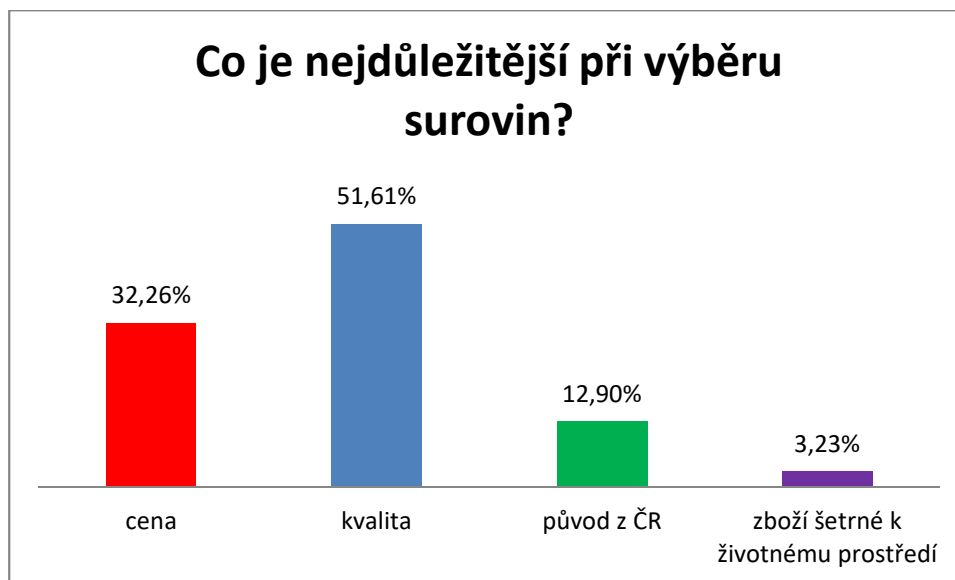
Metoda pro prokázání H6

Hypotéza H6 bude potvrzena, jestliže na otázku č.10 *Co je pro vás nejdůležitější při nákupu surovin?* bude nejčastějším typem odpovědi, že nejdůležitější je pro podnikatele cena (Odpověď: *cena*)

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H6:

Následující graf zobrazuje odpovědi respondentů na otázku č.10 *Co je pro vás nejdůležitější při nákupu surovin?* Respondenti měli na výběr ze čtyř možných odpovědí:(cena; kvalita; původ z ČR; zboží šetrné k životnému prostředí)

Graf 10: Důležitost při výběru surovin

Zajímavým zjištěním je, že více než 50 % respondentů uvedlo, že při výběru surovin není hlavním kritériem cena, ale kvalita produktů. Autor neporovnával výsledek tohoto průzkumu z obdobnými průzkumy z minulých let z důvodu, že žádný obdobný nenalezl. Ze svého subjektivního uvažování a dedukce soudí, že takové procento respondentů by před 5 lety jistě neodpovědělo stejně. Hlavním kritériem by byla cena. Autor se domnívá, že tento posun

od ceny ke kvalitě je způsoben movitějšími zákazníky, kteří požadují místo tlaku ceny dolů spíše kvalitnější produkt. Tento proces se děje ve všech podnikatelských sférách, kdy zákazník vyžaduje kvalitnější produkt z důvodu, že si jeho koupí již může dovolit. Z důvodu, že položka *cena* skončila až na druhém místě výběru s 32 % **nebyla hypotéza H6 potvrzena.**

Hypotéza H7: Prodej lokálních a bio potravin je podnikateli chápán jako konkurenční výhoda.

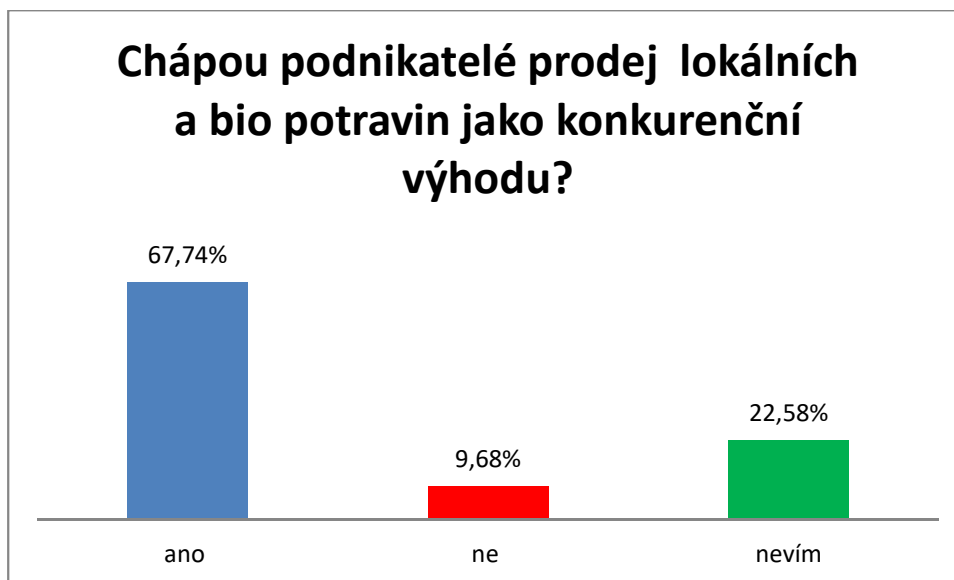
Metoda pro prokázání H7

Hypotéza H7 bude potvrzena, jestliže na otázku č.12 *Berete jako konkurenční výhodu prodej bio potravin a lokálních potravin?* Respondenti odpovídají nejčastěji ano (Odpověď: ano).

Interpretace prokazatelnosti hypotézy H7:

Následující graf zobrazuje odpovědi respondentů na otázku č.12 *Berete jako konkurenční výhodu prodej bio potravin a lokálních potravin?* Respondenti měli na výběr z třech možných odpovědí: (ano; ne; nevím).

Graf 11: Chápou podnikatelé prodej lokálních a bio potravin jako výhodu?

Respondenti uvedli, že především prodej lokálních potravin je v současné době velkou výhodou, určitý podíl na touze zákazníků po regionálních potravinách mají na svědomí velké obchodní řetězce, které prodej regionálních produktů využívají ve svých marketingových kampaních a tím nepřímou ovlivňují zákazníky. Jedním příkladem za všechny může být například obchodní řetězec Kaufland, který si na prodeji regionálních potravin postavil celou

marketingovou strategií. Dalším faktorem ovlivnění jsou například mainstreamová média, která tuto problematiku otvírají a ukazují, jak takové jednání může být jak ekonomicky, sociologicky a ekologicky přínosné. Odpověď *ano* necelých 68 % procent respondentů **hypotézu H7 potvrdilo**.

Pilotní šetření HEP-NEP

Autor sestavil dotazník za pomoci Dunlopova empirického instrumentu tzv. HEP-NEP škály. Za použití později rozšířené 15 položkové baterie otázek viz. **Příloha 2**. Výroky indikující NEP jsou liché otázky a výroky určující HEP jsou sudé. Tento dotazník byl položen všem 32 respondentům, kteří již odpovídali na výše zmíněné pilotní šetření. Na každé z 15 tvrzení je na výběr vždy jedna odpověď z 5 možných dle **Likertovy škály**:

Určitě souhlasím; spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím, určitě nesouhlasím

Vyhodnocení šetření NEP a HEP

Pokud porovnáme kladné odpovědi u lichých výroků s kladnými odpovědi u sudých, zjistíme, jaký je momentální postoj podnikatelů v gastronomii k environmentálnímu prostředí z hlediska chápání, jestli je postoj NEP či HEP. V níže uvedené tabulce jsou uvedeny odpovědi respondentů.

Číslo otázky	určitě souhlasím	spíše souhlasím	nevím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
1	8	12	4	7	1
2	6	10	2	12	2
3	13	8	5	4	2
4	8	11	3	6	4
5	13	15	2	2	0
6	3	10	0	8	11
7	13	16	0	3	0
8	1	3	5	17	6
9	14	11	2	5	0
10	3	4	5	11	9
11	19	10	2	1	0
12	5	9	2	11	5
13	14	12	2	4	0

14	6	7	3	11	5
15	19	11	1	1	0

Sečteme-li všechny odpovědi typu *určitě souhlasím* u lichých otázek dostaneme se k číslu 113, pokud u *spíše souhlasím* k číslu 95. Vezmeme-li v potaz, že maximálně nám respondenti mohou odpovědět na liché otázky 256krát, pouhým součtem čísel 113 a 95 se dostaneme k výslednému počtu souhlasných tvrzení k číslu 208. Což znamená, že většina respondentů se ztotožňuje s NEP škálou.

Největším počtem souhlasných odpovědí byla otázka č. 15 Jestliže věci budou pokračovat, tak jako v současnosti, zažijeme brzy velkou ekologickou katastrofu. K faktu, že respondenti vybrali tuto otázku jako tu, s kterou se nejvíce ztotožňují, došlo pravděpodobně touhou po změně a uvědomění si současné ekologické situace. Lidé pocít'ují, že naše konání na planetě Zemi není úplně správné a k přírodě šetrné. Toto uvědomění si chyb, které lidstvo dělá je velmi důležité. Protože do té doby, dokud nevíme, že je něco v nepořádku, jakou potřebu bychom měli něco změnit?

Sečteme-li všechny odpovědi typu *určitě souhlasím* u sudých otázek dostaneme se k číslu 32, pokud u *spíše souhlasím* k číslu 54. Vezmeme-li v potaz, že maximálně nám respondenti mohou odpovědět na sudé otázky 224krát, pouhým součtem čísel 32 a 54 se dostaneme k výslednému počtu souhlasných tvrzení k číslu 86. V tomto případě se většina dotazovaných neztotožňuje s HEP škálou. Největší souhlas ze sudých byl s otázkou číslo 4. *Lidská vynalézavost zajistí, že neuděláme Zemi neobyvatelnou.* Zde přisuzuje autor větší počet kladných odpovědí tomu, že lidé doufají v pomoc nových inovací, které by současný negativní běh mohli zvrátit.

Výsledky HEP a NEP šetření

Celkem bylo označeno podnikateli 480 tvrzení, z toho odpovědí inklinující k NEP bylo 208 a k HEP 86. Míra nerozhodnosti u respondentů byla poměrně malá cca 8 %. Podnikatelé mají již na dotazovanou problematiku vytvořený stabilní názor.

Podnikatelé ve velké míře souhlasili s tvrzeními, které byli strůjci této škály brány jako indikující k NEP. Díky výsledkům tohoto šetření můžeme tvrdit, že tito podnikatelé mají pro-environmentální smýšlení.

Závěry

Za pomoci pilotního šetření autor zjišťoval, jak vypadá a chová se typický provozovatel gastro provozovny z hlediska jeho pro-environmentálního chování, ale také způsobu myšlení nad ekologickými problémy, jak ve své provozovně, tak v globálním měřítku. Autor se zaměřil na majitele kaváren, restaurací a stánkových občerstvení v jihočeském kraji, na kterých celý svůj výzkum sestavil. Díky vytvořeným hypotézám a jejich následnému ověření máme možnost odpovědět na otázky, které při sepisování této práce vyvstaly. Jedním ze zásadních zjištění bylo, že podnikatelé se směrem k ekologickým řešením většinou nevydávají z důvodu vlastního rozhodnutí, ale tím „řemenem“, který na podnikatele platí a vede je k činům, je právě určující legislativa daného státu. Autor se domnívá, že zjednodušení a rozšíření možnosti státní dotace na ekologická řešení, by dotazovaní podnikatelé uvítali a využívali. Jistě by tedy z jejich strany nebyl problém doplatit náklady nad rámec dotace.

Došlo také ke zjištění, že mladí a vzdělaní lidé inklinují více k ekologickým opatřením než staří a méně vzdělaní. Samozřejmě zjištěná data nemohou být brána jako naprosto směrodatná z důvodu malého vzorku respondentů, a s tím nedostatečného pokrytí trhu. Autor došel také k zajímavému závěru, že ve větších podnicích ať už do velikosti či počtu zaměstnanců, je míra zavádění opatření větší než v malých podnicích. Příčinou bude pravděpodobně to, že malé podniky slouží spíše k zaměstnání majitelů a pokrytí jeho nákladů. A z tohoto důvodu zde nedochází k nějakým významnějším posunům, ať už z důvodu nedostatku financí, malé využitelnosti anebo jen z důvodu nedostatku času. Naopak ve větších podnicích jsou úspory například na energiích brány jako důležitý prostředek, jak výrazně snížit náklady. V takovýchto podnicích nebývá výjimkou, že do úsporných opatření jsou vynakládány nemalé částky. Větší restaurace také méně nahlízejí na cenu surovin a více se zaměřují na její kvalitu případně původ. Jednoznačně se respondenti shodli na faktu, že prodej regionálních a bio potravin je jak z řad zákazníků, tak podnikatelů brán jako nezanedbatelná konkurenční výhoda.

Očekávaným, ale nemilým zjištěním bylo, že dotazovaní neměli téměř žádné znalosti konceptu trvalé udržitelnosti. Řada z nich tento pojem slyšela vůbec poprvé a pokud měli nějaké informace, většinou byli povrchního charakteru.

4. Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala zjištění, jaké vnitřní a vnější faktory působí na podnikatele při jejich pro-environmentálních rozhodování. Zjišťovala, zda podnikatelé mají povědomí o konceptu trvalé udržitelnosti. Jak vnímají zavádění ekologických postupů do svého podnikání, jestli za překážku či naopak za příležitost. Práce je rozdělena na dvě části. První částí je teoretická práce, kde autor seznamuje čtenáře se základními informacemi z dané problematiky. Druhá praktická část pojednává o uskutečněném sociálním šetření, které mělo za cíl zodpovědět otázky, které tato práce vyvolala.

V teoretické části práce je vysvětlen pojem environmentální chování jeho význam a využití. Dále se autor zmiňuje o důvodech vzniku pojmu pro-environmentální chování a přidává k tomu své vlastní úvahy, co k potřebě této problematiky vedlo a jakým prošla vývojem. V práci zjistíme, jaké jednotlivé typy faktorů existují a zda je zařadit mezi faktory vnější nebo vnitřní. Autor také popsal typy jednotlivých postojů, kterou mohou lidé zastávat v této problematice a za pomoci literatury je rozdělil do určujících kategorií.

Nemalá část základní charakteristiky pro-environmentální myšlení je věnována tomu, jak různé skutečnosti jako je věk, vzdělání, sociální postavení, finanční situace atd. významně mění chápání a chování lidí k přírodě. Jedním z nejdůležitějších faktorů, které vůbec existují a od kterého se chování člověka odvíjí, je jeho aktuální životní úroveň. Jednou větou by se dalo toto tvrzení shrnout na autorův vlastní citát „Snahy o *pro-environmentální chování lidí rostou a padají podle jejich aktuální životní situace*“.

V praktické části práce jsem za pomoci pilotního šetření zjišťoval, jak vypadá a chová se typický provozovatel gastro provozovny z hlediska jeho pro-environmentálního chování, ale také způsobu myšlení nad ekologickými problémy, jak ve své provozovně, tak v globálním měřítku. Výzkum byl zaměřen na majitele kaváren, restaurací a stánkových občerstvení, kteří mají provozovnu v jižních Čechách. Díky vytvořeným hypotézám, které díky této práci vyvstaly a jejich následnému ověření jsem měl možnost odpovědět na otázky, které jsem si stanovil jako cíle práce. Nejdůležitějším zjištěním celé mé práce je podle mého názoru fakt, že podnikatelé začínají mít o ekologii zájem. A nejen z hlediska možných úspor, ale také ze svého osobního pocitu přírodě pomoci

5. Bibliografie

- Etika v podnikání a hodnoty trhu. (2016). Praha: Grada Publishing, a.s.
- Gatersleben, B. (2012). Affective and symbolic aspects of environmental behaviour. *Environmental psychology: An introduction*, 165-174.
- Krajhanzl, J. (2010). Environmentální a proenvironmentální chování. *Škola a zdraví*, 243-264.
- KRAJHANZL, J. (2015). *Psychologie vztahu k přírodě a životnímu prostředí*. Brno: Lipka.
- GIFFORD, R. (2007). *Environmental psychology: principles and practice*. 4th ed. Optimal Books, Victoria
- ARONSON, E., T. WILSON, R. AKERT, (2013). *Social psychology*. Pearson, Boston.
- NAKONEČNÝ, M., (2009). *Psychologie osobnosti*. Academia, Praha.
- MILFONT, T., J. DUCKITT, (2010). *The environmental attitudes inventory: a valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes*. *Journal of Environmental Psychology*, roč. 30, str. 80–94.
- BRUNTLAND, Gro Harlem. (1991). *Naše společná budoucnost*. Praha : Academia.
- BELL, Paul A., et al. (2001). *Environmental Psychology*. 5th edition.
- Keller, J. (1997). *Sociologie a ekologie*. Praha: SLON.
- SCHULTZ, P., F. KAISER, (2012). *Promoting Pro-Environmental Behavior*.
- Meadows, D. H., Randers, J., & Meadows, D. L. (1972). *The Limits to growth: a report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.
- DONELLA H. MEADOWSOVÁ, DENNIS L. MEADOWS a JORGEN RANDERS: (1995). *Překročení mezí*. Argo: Praha.
- MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J. (1992). *Beyond the Limits*. White River Junction, Vermont: Chelsea Green Publishing Company.
- DISMAN, M., (2011). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Univerzita Karlova v Praze a Nakladatelství Karolinum, Praha.
- Likert, R. (1932). *A technique for the measurement of attitudes*. New York.

Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Dunlap, R. E. (2002). „Paradigms, Theories, and Environmental Sociology.“ In R. E. Dunlap, F. H.

Buttel, P. Dickens, A. Gijswijt (ed.) *Sociological Theory and the Environment. Classical Foundations, Contemporary Insights*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Dunlap, R. E., Catton W. Jr. (1979). „Environmental Sociology.“ *Annual review of sociology*. Palo Alto, Calif.: Annual Reviews., 243–273.

Dunlap, R. E., Van Liere, K. D. (1978). „The ‚new environmental paradigm‘: A proposed instrument and preliminary results.“ *The journal of environmental education*. Washington, DC: Heldref Publications.

Veithová, M. (2015). *Etika a ekonomie v průběhu dějin ekonomického myšlení*. Diplomová práce. EF JU v Č. Budějovicích

Svobodová, R. (2015) *Časové perspektivy a jejich vazba na proenvironmentální postoje a chování*. Diplomová práce. FSS MU v Brně

Vysušil, T. (2005). *Sociologická reflexe konfliktu mezi společností a přírodou*. Teoretické přístupy a empirická zkoumání. Sociální studia. FSS MU v Brně, 2/2005. str. 43-70.

Elektronické zdroje

Rynda I, (2010). *Trvale udržitelný rozvoj a vzdělávání*; dostupné z:

<https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/cs/zdroje-informaci/konference/212-trvale-udritelny-rozvoj-a-vzdlavani>

MPO, (2017). *Statistika počtu podnikatelů*; dostupné z
<https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikajicich-fyzickyx-osob-a-zivnostenskyx-opravneni-dle-vekove-struktury--225459/>

6. Seznam obrázků

Obrázek 1 Vlastní zdroj.....	8
Obrázek 2: Čím je ovlivňování environmentální chování.....	9
Obrázek 3: Pilíře udržitelného růstu.....	15
Obrázek 4 Maslow's hierarchy of needs.....	17

7. Seznam tabulek

Tabulka 1 Vlastní zdroj	6
Tabulka 2: Údaje o Jihočeském kraji dle ČSÚ.....	25

8. Seznam grafů

Graf 1: Struktura finálního vzorku podle pohlaví	27
Graf 2: Struktura finálního vzorku věk	28
Graf 3: Struktura finálního vzorku dle podniku	29
Graf 4: Pohled mladých podnikatelů na pro-environmentální chování.....	30
Graf 5: Pohled starších podnikatelů na pro-environmentální chování	30
Graf 6: Struktura finálního vzorku vzdělání.....	32
Graf 7: Postoj dle dosaženého vzdělání.....	32
Graf 8: Znalost konceptu trvalé udržitelnosti.....	33
Graf 9: Jaké faktory vedou podnikatele k zavedení ekologických postupů	34
Graf 10: Důležitost při výběru surovin.....	36
Graf 11: Chápu podnikatelé prodej lokálních a bio potravin jako výhodu?.....	37

9. Seznam příloh

Dotazník 1

Dotazník pro podnikatele

Vážené respondentky, vážení respondenti,

Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro Bakalářskou práci na téma „Pro-environmentální chování podnikatelů z hlediska jejich motivace“.

Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku.

Správné odpovědi zakroužkujte.

1) Jakého jste pohlaví?

- a) Muž
- b) žena

2) Kolik je Vám let?

- a) 18-34
- b) 35-50
- c) 51 a více

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) ZŠ
- b) Odborné učiliště
- c) SOŠ s maturitou
- d) VOŠ
- e) VŠ

4) Jak byste charakterizoval typ svého podnikání?

- a) Restaurace
- b) Kavárna
- c) Stánkové občerstvení

5) Kolik ve vašem podniku pracuje stálých pracovníků?

- a) 1-5
- b) 6-10
- c) 11 a více

6) Snažíte se zapracovat enviromentální chování do svého podnikání?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

6.1) V případě, že jste na otázku odpověděli *ano* či *jen okrajově* vnímáte Vaše jednání jako:

- a) Výhodu
- b) Nevýhodu

7) Co by Vás nejvíce vedlo k přírodě šetrnému opatření ve vašem podnikání?

- a) Legislativa/ dotace na ekologické řešení
- b) Společenská nálada(zákazníci)
- c) vnitřní přesvědčení
- d) úspora

8) Víte, co znamená koncept trvalé udržitelnosti?

- a) ano
- b) jen okrajově
- c) ne

9) Při investicích do vašich provozů, berete v potaz i ekologické dopady Vašeho rozhodnutí?

- a) beru v potaz
- b) jen málo
- c) neberu v potaz

10) Co je pro vás nejdůležitější při nákupu surovin?

- a) cena
- b) kvalita
- c) Původ z ČR
- d) Zboží šetrné k životnému prostředí

11) Třídíte ve Vaší provozovně odpad?

- a) ano
- b) málo
- c) ne

12) Berete jako konkurenční výhodu prodej bio potravin a lokálních potravin?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Dotazník 2

Děkuji za vyplnění první části dotazníku. Nyní prosím vyberte pouze jednu Vámi nejpreferovanější odpověď.

1. Blížíme se k limitu počtu lidí, které země dokáže uživit.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

2. Lidé mají právo upravovat přírodu tak, aby vyhovovala jejich potřebám.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

3. Když lidé zasahují do přírody, často produkují katastrofální důsledky.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

4. Lidská vynalézavost zajistí, že neuděláme Zemi neobyvatelnou.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

5. Lidé silně zneužívají přírodu.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

6. Země má dost přírodních zdrojů, jde jen o to, se je naučit využívat.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

7. Rostliny a živočichové mají stejné právo na existenci jako lidé.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

8. Rovnováha v přírodě je dodatečně silná na to, aby si poradila s dopady současných industriálních států.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

9. Navzdory svým zvláštním schopnostem jsou lidi stále podrobena přírodním zákonům.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

10. Takzvaná „ekologická krize“, které lidé čelí, je silně zveličována.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

11. Země je jako vesmírná loď, má omezený prostor a omezené množství zdrojů.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

12. Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

13. Rovnováha v přírodě je velice křehká a snadno může být rozvrácena.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

14. Lidé se nakonec naučí o fungování přírody dostatečně na to, aby ji mohli kontrolovat.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.

15. Jestliže věci budou pokračovat, tak jako v současnosti, zažijeme brzy velkou ekologickou katastrofu.

- a) „rozhodně souhlasím“; b) „spíše souhlasím“; c) „nevím“;
- d) „spíše nesouhlasím“; e) „rozhodně nesouhlasím“.